

UiT Norges arktiske universitet

INSTITUTT FOR LÆRERUTDANNING OG PEDAGOGIKK

**En kvalitativ undersøkelse om hvordan man kan legge til rette for barn
med selektiv mutisme i barnehagen**

Gunnhild Eriksen

Masteroppgave i spesialpedagogikk. Ped-3903. Juni 2021

Innholdsfortegnelse

Innholdsfortegnelse	iii
Forord	v
1 Innledning	1
1.1 Problemstilling og tema	1
1.2 Oppbygging av oppgaven	3
2 Teorigrunnlag	5
2.1 Selektiv mutisme	5
2.1.1 Forskjellen på sjenanse og selektiv mutisme	8
2.1.2 Diagnosekriterier	9
2.1.3 Sosial angst og fobi	9
2.1.4 Konsekvenser for selektiv mutisme og sosial angst	10
2.2 Tidlig innsats	11
2.3 Tiltak til barn med selektiv mutisme	12
2.3.1 Defokusert kommunikasjon	13
2.3.2 Alternativ og supplerende kommunikasjon	16
2.3.3 Mindre grupper	17
2.3.4 Holdning	17
2.4 Pedagogisk-psykologisk tjeneste	19
3 Metode	21
3.1 Vitenskapsteoretiske utgangspunkt	21
3.2 Metoder for datainnsamling	22
3.2.1 Valg av metode	23
3.2.2 Utvalg og rekruttering av informantene	25
3.2.3 Gjennomføringen av intervjuene	26
3.2.4 Lydopptak og transkripsjon	27
3.3 Analyse	27
3.4 Etske overveielser	29
3.5 Kvalitet i forskningsarbeidet	30
4 Funn	33
4.1 Tilrettelegging	33
4.1.1 Defokusert kommunikasjon	34
4.1.2 Alternativ og supplerende kommunikasjon og visuell støtte	36

4.1.3	Mindre grupper.....	39
4.1.4	Holdninger.....	42
4.2	PP-tjenestens samarbeidspartnere	43
4.2.1	Foreldrerollen i møte med barnehagen.....	45
4.2.2	Barnehagen i samarbeid med foreldre og PPT.....	47
4.2.4	Balanse mellom å presse for mye og presse for lite.....	49
5	Drøfting av funn	51
5.1	Tilrettelegging	51
5.1.1	Defokusert kommunikasjon	51
5.1.2	Alternativ og supplerende kommunikasjon.....	52
5.1.3	Mindre grupper.....	53
5.1.4	Holdninger.....	54
5.2	PP-tjenestens samarbeidspartnere	55
5.2.1	Foreldrerollen i møte med barnehagen.....	56
5.2.2	Barnehagen i samarbeid med foreldre og PPT.....	58
5.2.3	Balanse mellom å presse for mye og presse for lite.....	59
6	Avslutning	61
	Referanseliste	63
	Vedlegg	67
	Vedlegg 1: Informasjonsskriv	67
	Vedlegg 2: Samtykkeerklæring.....	69
	Vedlegg 3: Intervjuguide.....	70

Forord

Med denne oppgaven avslutter jeg mastergraden i spesialpedagogikk ved Norges arktiske universitet (UiT) Alta. Det har vært et krevende arbeid å skrive denne oppgaven, det har også vært spennende og lærerikt.

Denne oppgaven var først rettet mot barn med innagerende atferd, men på tredje semesteret hadde jeg praksis i statped, her ble jeg introdusert til tematikken om selektiv mutisme. Jeg fikk mye kunnskap på kort tid om blant annet selektiv mutisme, noe jeg syntes var interessant og valgte da å endre oppgaven fra innagerende atferd til selektiv mutisme.

Jeg arbeidet som vikar i en barnehage over lengere tid via et vikarbyrå, i barnehagen fikk jeg øye på et barn som ikke snakket, hverken med andre barn eller til de ansatte. Når barnet ble spurt om noe, så barnet ned i bakken og holdt stillheten. På den tiden hadde jeg ikke blitt introdusert til diagnosen selektiv mutisme, eller kunnskap om kjennetegnene ved diagnosen. Barnet ble bagatellisert hvor de voksne fortalte meg at dette barnet er bare sjenert, i ettertid har jeg tenkt mye på dette barnet, uansett om det var selektiv mutisme eller andre ting som angst eller innagerende atferd, jeg kunne ønske jeg kunne ha gitt den hjelpen det barnet trengte.

Jeg har mange å takke, jeg vil starte med takke min veileder Monica Bjerklund for tilbakemeldinger og veiledning underveis i oppgaveskrivingen. Jeg vil takke informantene som delte sine erfaringer og kunnskap om selektiv mutisme. Uten dere hadde det ikke blitt en oppgave.

Jeg vil takke min kjære samboer som tok på seg ansvaret å arbeide for to, mens jeg satt hjemme og skreiv denne oppgaven. Jeg vil takke mine foreldre som lot meg bruke deres hus som kontor underveis i skriveprosessen, og min kjære mor som har lest igjennom oppgaven og rettet skrivefeil og unødvendige ord og setninger. Jeg vil også gi en takk til min gode venninne som har støttet meg med løftende ord og god oppfølging underveis i skriveprosessen.

- Gunnhild Eriksen

1 Innledning

Jeg vil i denne delen presentere nødvendigheten av temaet og problemstillingen som jeg har valgt, jeg vil gi en begrunnelse for valget. Jeg skal presentere hva selektiv mutisme er og konsekvenser den kan få, dersom diagnosen vedvarer inn i voksenalder. Jeg skal begrunne mitt valg av å se på selektiv mutisme i barnehagen. Videre skal jeg gi en kort introduksjon om tidlig innsats og forskjellen på elektiv mutisme, og selektiv mutisme og hva nyere kunnskap sier om tilstanden. Til slutt skal jeg gi en oversikt over oppbyggingen av dette prosjektet.

1.1 Problemstilling og tema

Selektiv mutisme er en sjelden tilstand, men en alvorlig tilstand som kan fanges opp allerede i barnehagen. Selektiv mutisme handler om at barn og unge ikke snakker i enkelte situasjoner, det er snakk om 1% av barnebefolkningen som har denne diagnosen. I tillegg er det flest jenter som får diagnosen (Ørbeck, 2008). Lund (2012) mener det er lett å lage unnskyldninger for barn som har en innagerende atferd, med at «de er bare sjenerte». Johnson og Wintgens (2017) belyser konsekvensene som enkelte voksne kan ha, dersom de får med seg selektiv mutisme inn i voksenalder.

For example, low self-esteem, poor social communication skills, social anxiety, depression, underachievement and general dissatisfaction have been noted in 'recovered' adults. Looking at our caseloads, all students who were referred in their mid to late teens present with one or more of the following:

- school refusal
- self-harming
- SAD
- social withdrawal from immediate family
- low mood treated by antidepressants
- progressive mutism. (Johnson og Wintgens, 2017:44-45)

Dette er alvorlige konsekvenser, dersom barn med selektiv mutisme ikke får hjelp, og tar den med seg i voksen alderen. Det er store konsekvenser uansett om det er i voksen alder eller i barnealder. Det betyr ikke at alle med selektiv mutisme vil få alle disse konsekvensene, men her vil det selvsagt være store individuelle forskjeller fra barn til barn og voksen til voksen. Som leder meg til Problemstillingen jeg har valgt:

Hvilke anbefalinger gir PPT til barnehagen for tilrettelegging av barn med selektiv mutisme?

Formålet med problemstillingen jeg har valgt er å gi et innblikk i hva selektiv mutisme er, hvilke anbefalinger pedagogisk-psykologisk tjeneste (PPT) har gitt i forhold til tilrettelegging. Gi en større forståelse i hvordan barnehagen kan møte barnet med selektiv mutisme. Meningen med dette prosjektet er å dele kunnskap om selektiv mutisme, og gi en større forståelse av diagnosen.

Barnehagen har i oppgave å legge til rette for utvikling av vennskap og fellesskap, barnehagen skal støtte barns medvirkning og legge til rette for å lære balansen av barns egne behov, men også lære å ta hensyn til andre barns og voksnes behov (Kunnskapsdepartementet, 2017). I rammeplanen står det at:

Sosial kompetanse er en forutsetning for å fungere godt sammen med andre og omfatter ferdigheter, kunnskaper og holdninger som utvikles gjennom sosialt samspill. I barnehagen skal alle barn kunne erfare å være betydningsfulle for fellesskapet og å være i positivt samspill med barn og voksne. (Kunnskapsdepartementet, 2017:6).

I barnehageloven §42 står det nedfelt at alle ansatte skal påse at alle barna har et godt og trygt psykososialt barnehagemiljø, dersom ansatte har mistanker om et barn som ikke har det trygt og godt i barnehagen, skal det meldes til barnehagens styrer. Det skal oppfølges med å eventuelt sette inn forebyggende tiltak, dette kan barnehagen selv gjøre så lenge de har kompetanse om tiltakene, barnehagen skal også lege en skriftlig plan om tiltakene som iverksettes (Kunnskapsdepartementet, 2005).

Ifølge Bjørnsrud og Nilsen (2012) handler tidlig innsats om å stimulere og legge til rette for at alle barna får en tilfredsstillende læringsutvikling og støtte. Dette kan være med på å forebygge at vansker oppstår hos barnet, men også for å oppdage barn som ikke får en god nok læringsutvikling. Da skal man raskt hjelpe barnet med å sette inn tiltak så tidlig som mulig.

Ifølge Kristensen (2019) elektiv mutisme blir beskrevet i ICD-10 og selektiv mutisme blir beskrevet i DSM-5, og er den samme tilstanden. Som nevnt tidligere er selektiv mutisme en tilstand hvor barnet er tause eller stille i gitte situasjoner, mens elektiv mutisme handler om at barnet selv velger å ikke snakke. Kristensen (2019) sier at nyere kunnskap viser at tilstanden ikke er viljestyrt og har nærhet til sosial angst som vises i DSM-5 diagnosekriterier under angsttiltander. *Diagnosekriteriene fokuserer primært på bruk av talespråk, med det er viktig å vite at det ofte innbefatter kommunikasjon i videre forstand. Mange barn med SM bruker heller ikke mimikk, blick eller gester i situasjoner der de er tause (Kristensen, 2019:1-2).*

videre sier Kristensen at foreldrene ofte er bekymret dersom barnet går seg bort, og ikke kunne snakke eller skaffe seg hjelp fra andre voksne. At barnet er tause kan være til hinder i å formidle om behovene sine i barnehagen for eksempel å gå på toalettet, sult eller har slått seg (Kristensen, 2019)

1.2 Oppbygging av oppgaven

Kapittel 2: handler om teorigrunnet for selektiv mutisme. Selektiv mutisme sammenlignet med sjenanse og sosial angst, diagnosekriterier for selektiv mutisme med bruk av ICD-11 og DSM-5. Konsekvensene for selektiv mutisme om barna ikke får betraktelige tiltak, støtte og hjelp. Jeg skal gi et lite innblikk i tidlig innsats. Tiltakene som brukes i møte med selektiv mutisme, denne delen er basert på funnene av intervjuene, og handler om defokusert kommunikasjon, alternativ og supplerende kommunikasjon, mindre grupper og holdninger. Jeg skal gi et lite innblikk i hva PPT er og deres ansvarsområder.

Kapittel 3: Denne delen tar for seg metodedelen. Innenfor metodedelen går jeg igjennom hvordan jeg har utført dette prosjektet. Vitenskapelig utgangspunkt, metoder for datainnsamling, valg av metode for innhenting av data.

Kapittel 4: Omhandler funnene fra undersøkelsen. Jeg presenterer informantene og går gjennom funnene fra intervjuene.

Kapittel 5: I denne delen drøfter jeg funnene i lys av teorien.

Kapittel 6: Er avslutningen av dette prosjektet som gir en oppsummering av prosjektet.

2 Teorigrunnlag

Jeg vil starte teoridelen med å gi et lite innblikk i hva selektiv mutisme er og hvor forskjellig den kan være. Videre skal jeg se på forskjellen mellom selektiv mutisme og sjenanse, da selektiv mutisme ofte kan tolkes som sjenanse. Neste del handler om diagnosekriteriene, her kommer ICD-11 og DSM-5. Jeg skal gå gjennom sosial angst. Årsaken til at jeg har tatt med sosial angst og fobi, er at selektiv mutisme ofte blir sammenlignet med angst. Dette er for å få en større forståelse for hva det innebærer å ha selektiv mutisme. Til slutt skal jeg si noe om konsekvensene for barn med selektiv mutisme dersom de ikke får den hjelpen og støtten de trenger. Dette vil gi et større bilde av hva barn med selektiv mutisme går igjennom på daglig basis.

2.1 Selektiv mutisme

Barna med selektiv mutisme snakker ofte ikke i barnehagen, men de snakker hjemme til sine nærmeste foreldre og eventuelt søsken (Ørbeck, 2008). Det kan være situasjoner hvor barn med selektiv mutisme snakker, og situasjoner der de ikke snakker. Noen barn kan snakke til en venn i barnehagen, noen kan snakke til en barnehageansatt, mens andre snakker ikke til noen.

Ifølge Johnson og Wintgens (2017) kan barnet med selektiv mutisme snakke til noen i barnehagen, for eksempel til andre barn, men ikke til voksne, eller motsatt. Selv om barnet snakker til noen i barnehagen betyr det ikke at de ikke har selektiv mutisme, det handler om å se og finne et mønster. Et mønster til hvordan situasjoner og personer, det barnet snakker med og i hvilken kontekst. Også måten de snakker på kan ha mye og si, enkelte barn klarer kun å svare på spørsmål med korte setninger. Ofte vil barnet ikke spørre spørsmål eller starte en samtale. Johnson og Wintgens (2017) mener at de kan være engstelig for å bryte regler eller ha en redsel for å skuffe barnehagen eller foreldrene.

Ørbeck (2008) nevner også at denne tilstanden ofte blir assosiert med sosial angstlidelse, som jeg kommer tilbake til senere. Ørbeck, Manassis, Overgaard og Kristensen (2019) mener at selektiv mutisme kan oppstå i to til fem års alderen, men det oppdages ofte ikke før barnet har startet på skolen.

Ifølge Omdal (2016) kan barn med selektiv mutisme bruke gester, riste/nikke på hode, bruke mimikk eller peke, de bruker non-verbal kommunikasjon for å kommunisere med andre. I

noen tilfeller kan de også holde tilbake alt av kroppsspråk og mimikk. Samtidig sier Kearney (2010) at barn kan ha venner i barnehagen, hvor de kommuniserer med non-verbal kommunikasjon. Ifølge Oerbeck mfl. (2019) kan barn som ikke bruker non-verbal kommunikasjon ha problemer med å uttrykke sine behov. For eksempel at barnet har behovet for å gå på toalettet eller har vondt i en fot. Enkelte barn kan ha vanskeligheter med for eksempel hoste eller flire dersom noen er i nærheten.

Perednik (2016) nevner som eksempel et barn som ikke klarer å snakke til eller med andre utenom sin nærmeste familie, barnet klarer ikke å snakke til tanter og onkler eller besteforeldre. Perednik (2016) har laget en liste med fire forskjellige kategorier å kommunisere på.

1. **Total non-verbal kommunikasjon:** barn med selektiv mutisme har svært lite til ingen non-verbal kommunikasjon. Perednik (2016) sier at barnet ikke bruker mimikk, og at barnet kan stivne til i kroppen og i ansiktsuttrykket. Ifølge Perednik (2016) kan barnet ha problemer med å endre sin posisjon fra å stå til å sette seg ned, personalet i barnehagen må fysisk hjelpe barnet med å sette seg. Perednik (2016) sier at barn som opplever dette i barnehagen ofte kan bli misforstått og feildiagnostisert som autistisk. Dette gjelder i de situasjoner barnet ikke klarer å snakke, som for eksempel i barnehagen.
2. **Non-verbal kommunikasjon:** innebærer ifølge Perednik (2016) at barn med selektiv mutisme kommuniserer non-verbalt. Barnet kan svare, eller ta kontakt på en non-verbal måte. Non-verbal kommunikasjon med bruk av gester, riste eller nikke på hode og eller peke og bruk av ansiktsuttrykk og mimikk. Perednik (2016) viser til at barnet kan hviske til en utvalgt person, for eksempel et barn i avdelingen. Perednik (2016) mener at et barn med selektiv mutisme kan fungere å være med på alt i barnehagen, så lenge de slipper å snakke, dette gjelder derimot ikke for alle barn med selektiv mutisme, da noen av disse barna verger seg mot å delta i alle aktiviteter
3. **Hviske og lage lyd:** barn med selektiv mutisme kan klare i denne kategorien å lage lyder, det kan for eksempel være dyrelyder eller plystrelyder (Perednik, 2016). Barn med selektiv mutisme som er i denne kategorien lager lyder, for eksempel dyre eller plystrelyder (Perednik, 2016). Barnet klarer ikke å snakke med høyt volum, men kan klare å hviske.
4. **Verbal kommunikasjon:** barnet snakker slik at andre hører, men snakker kun til utvalgte barn eller voksne. På dette nivået blir barnet etter hvert utfordret til å snakke

til andre enn kun de utvalgte, de starter sakte med for eksempel si ja eller nei. Denne prosessen handler om å gradvis bli utfordret (Perednik, 2016).

Tausheten er konsekvent, og varer over tid. Tilstanden kan vare fra noen måneder til noen år før barnet begynner å snakke. For eksempel at barnet som tidligere var taust i barnehagen, starter å snakke (Omdal, 2016).

Ifølge Johnson og Wintgens (2017) er det flere forårsaker til selektiv mutisme, jeg har tatt med et sitat med tre punkter for hva som kan medvirke til selektiv mutisme.

(...) here is no single cause of SM but there are three elements that contribute to the process of 'fear conditioning': the child develops an irrational fear of talking that is triggered by specific people and the expectation to talk.

1. A sensitive personality – a combination of genetic (inherited) and psychological factors make individuals particularly vulnerable to developing anxiety disorders.
2. Life events establish a link between the need to talk and intense anxiety.
3. Maintenance behaviour – the reactions of other people reinforce and strengthen the child's belief that speaking is difficult, stressful and best avoided. (Johnson og Wintgens 2017:9)

Ifølge Johnson og Wintgens (2017) kan dette spille en rolle for bakgrunnen av diagnosen, de sier at det ikke er av betydning å se tilbake på når og hvorfor selektiv mutismen først oppsto. Unntaket er punkt 3 som handler om å vedlikeholde tausheten. Barnet eller foreldrene kan oppleve skyllfølelse eller skyld til for eksempel en livshendelse, selektiv mutisme kan oppstå selv om barnet kommer fra en elsket familie.

Ifølge Johnson og Wintgens (2017) kan selektiv mutisme endres over tid og barnet kan også slutte å snakke hjemme. Som nevnt tidligere ved bruk av non-verbale kommunikasjoner mener de at selektiv mutisme ikke bare trenger å påvirke talen. Men den kan også påvirke den non-verbale kommunikasjonen ved at de kan bli så engstelig for å snakke at det kan påvirke den non-verbale kommunikasjonen. At de ikke klarer å *Peke, håndtere objekter, gå eller løpe* (Johnson og Wintgens, 2017:7 direkte oversatt fra engelsk).

I følge Kearney (2010) kan barn med selektiv mutisme oppleve fysisk engstelse når de kommer i møte med situasjoner hvor det forventes at de skal snakke. Noen eksempler som Kearney (2010) tar opp er blant annet følelsen av kvalme, muskelspenning, risting, svetting, hyperventilering, svimmelhet og andre typer panikk relaterte symptomer.

Ifølge Johnson og Wintgens (2017) kan barn med selektiv mutisme fryse til eller stivne til når barnet snakker til noen, og det kommer andre i nærheten. Det kan virke som om barnet slutter å snakke med vilje, på bakgrunnen av at det stivner til og kan gi et uttrykk som kan tilsi at det er viljestyrt tause fremfor enkelte personer. Johnson og Wintgens (2017) viser til at barnehageansatte kan få inntrykk av at barnet snakker når den vil og til utvalgte personer. Det kan gi negative holdninger til barnet på bakgrunn av misforståelser av selektiv mutisme.

Ifølge Kristensen (2005) kan barn med selektiv mutisme skjule andre lærevansker, med det at de ikke snakker. Kristensen (2005) tar som et eksempel generelle lærevansker, hvor et barn med selektiv mutisme kan ha generelle lærevansker som ikke blir oppdaget på bakgrunn om at de ikke har fått hjelp til selektiv mutismen.

2.1.1 Forskjellen på sjenanse og selektiv mutisme

Det kan være lett å tolke selektiv mutisme som sjenanse, forskjellen mellom sjenanse og selektiv mutisme er at de sjenerte barna etter hvert som de blir trygge starter å snakke. Det blir en gradvis økning fra litt snakking til mer og mer hos de sjenerte barna. Selv om barn med selektiv mutisme kan føle seg trygg i en gitt situasjon, holder de tausheten (Lundahl, 2019).

Tausheten er det største kjennetegnet ved selektiv mutisme, og er ofte ikke en viljestyrt atferd hos barnet, barnet vil snakke, men de får det ikke til i gitte situasjoner. (Lundahl, 2019) Andre tegn med selektiv mutisme er at de ikke liker å være i fokus av oppmerksomhet, samtidig som de er engstelig for å gjøre feil og engstelig for situasjoner hvor det forventes at de skal snakke. I disse situasjonene blir «løsningen» å være stille eller tause. (Orbeck mfl., 2019) (Lundahl, 2019).

Shy children may be worried about speaking; children who have SM are terrified (Johnson og Wintgens, 2017:7). Dette sitatet fra Johnson og Wintgens (2017) forklarer kort og godt forskjellen mellom barn som er sjenert for å snakke, og barn med selektiv mutisme. Sjenerte barn kan være bekymret for å snakke, mens barn med selektiv mutisme er livredd for å snakke.

Ifølge Johnson og Wintgens (2017) kan barn som er sjenert utvikle selektiv mutisme dersom de blir presset til å snakke før de er klar. Derfor mener de at sjenerte barn skal få muligheten og tid til å bli vant til nye steder og personer, for eksempel i en ny barnehage. Johnson og

Wintgens (2017) mener at snakkingen vil komme naturlig og gradvis dersom de får støtte og positiv oppfordring uten press.

2.1.2 Diagnosekriterier

I den internasjonale sykdomsklassifikasjonen ICD-11 som står for «International Classification of Diseases 11th Revision», havner selektiv mutisme under «angstlidelser eller fryktrelaterte forstyrrelser». Kriterier for å få denne diagnosen er at stillheten må vedvare minst en måned sammenhengende. ICD-11 sier at tausheten er konsekvent, men at barnet ikke har mangel på kunnskap eller språk. Det refereres til skole, og at det ikke er mangel på kunnskap som gjør at barnet ikke svarer ved tilsnakk, eller snakker i skoletiden (World health organization, 2020).

Dersom barnet er av utenlandsk opprinnelse og derfor er stille, betyr det ikke at barnet har selektiv mutisme, men at barnet ikke har lært norsk enda (World health organization, 2020). Oerbeck, mfl. (2019) mener at barn med flerspråklig bakgrunn som kriterium at stillheten eller tausheten må ha vart i minst seks måneder, barnet må være tause på sitt morsmål, ikke bare på norsk, dersom diagnosen selektiv mutisme skal stilles. Det siste kriteriet er at barnet må ha symptomer som er assosiert med angst.

DSM-5 har fem listet kriterier for selektiv mutisme, det er mye likt som ICD-11. Konstant vanskeligheter for å snakke i sosiale situasjoner. Hvor det er forventet å snakke, men kan snakke i andre situasjoner. Det går utover læringssituasjoner eller sosial kompetanse. Tausheten må vedvare i minst en måned, men første måned på skolen regnes ikke med. Samme som i ICD-11 hvor språket og forståelsen ikke skal være grunnen til at barnet ikke snakker.

2.1.3 Sosial angst og fobi

Som nevnt tidligere blir selektiv mutisme ofte sammenlignet med sosial angst. På bakgrunn av det vil jeg ta med et lite kapittel om sosial angst. Det er relevant for denne oppgaven for å få en større forståelse av hva selektiv mutisme er og hvordan det påvirker et barns liv.

Øverland og Bru (2016) skriver innledningsvis i overskriften om sosial angst at det er naturlig for barn å være sjenerte overfor nye personer og nye situasjoner. Men når sjenanse blir et videre problem for barnet, kan det være snakk om sosial angst.

Sosial angst innebærer en overdrevet tro på at andre stadig foretar negative vurderinger av ens prestasjoner og fremtoning. Denne følelsen gir et ekstremt ubehag og resulterer i en følelse av angst, hvor de opplever at den eneste løsningen er å unngå sosiale situasjoner eller å rømme fra situasjoner. (Øverland & Bru, 2016:49)

For barn med selektiv mutisme blir deres løsning å være tause eller stille i situasjoner hvor det forventes å snakke. Ifølge Øverland og Bru (2016) viser sosial angst seg ved at barnet vil være usynlig i situasjoner som for eksempel gruppearbeid eller aktiviteter, de kan for eksempel stille seg bakerst for å ikke bli sett. Øverland og Bru (2016) mener også at barnet kan være stille når de er sammen med andre.

Ifølge ICD-11 er sosial angst en redsel eller en engstelse som oppstår i sosiale situasjoner hvor man må snakke med andre. Eller sosiale situasjoner hvor barnet føler seg observert, det kan være ved måltider eller ved å ha en fremføring for eksempel ved juleforestilling, eller i situasjoner hvor barnet skal snakke fremfor de andre i barnehagen. Som nevnt tidligere er barnet bekymret for at andre ser symptomene for sin angst, eller bekymret for å bli negativt evaluert av andre. Barn med sosial angst vil prøve å unngå sosiale situasjoner, eller møte med alvorlig redsel og engstelse (World health organization, 2020).

Ved å se på både selektiv mutisme og sosial angst, kan vi se noen likhetstrekk både i form av oppførsel og metodene som blir brukt for å håndtere situasjoner hvor barnet blir ukomfortabel.

Johnson og Wintgens (2017) mener at barn med selektiv mutisme også kan utvikle en fobi mot å snakke. Omdal (2016) mener at en spesifikk fobi er rettet mot en spesifikk situasjon eller mot et objekt, det kan for eksempel være mot fly eller slange. I tilfeller med barn som har selektiv mutisme kan de ha en fobi mot å snakke, men bare i bestemte situasjoner og mot bestemte personer.

2.1.4 Konsekvenser for selektiv mutisme og sosial angst

Som nevnt innledningsvis har innagerende atferd og utagerende atferd en del fellestrekk *Ensomhet, utfordring i å etablere stabile vennskap, en atferd som utfordrer omgivelsene, andreanklager, selvanklage og hindrer optimal læring* (Lund, 2012:30). Øverland og Bru (2016) mener at risikoen for sosial angst er depresjon, rusmisbruk, problemer med å være på arbeid eller sammen med familie og at sosial angst kan vedvare inn i voksenalder.

Ifølge Johnson og Wintgens (2017) kan konsekvensene av selektiv mutisme være problemer med vennskap, dårlig selvtilitt og problemer med skolearbeid. Ifølge Johnson og Wintgens (2017) er selektiv mutisme ikke noe man vokser av seg, men tar med seg videre i voksenlivet.

Øverland og Bru (2016) mener videre at den sosiale angsten kan hemme «naturlig læring», samtidig kan sosial angst gi konsekvenser for barns utvikling. Med tanke på naturlig læring vil det innebære at barna henger bak i utviklingen av sosial kompetanse, at de trekker seg unna situasjoner, kan barnet gå glipp av å lære spilleregler i for eksempel rollespill. Samtidig kan de ha problemer med å få med seg sosiale koder og informasjon. Barna kan også ha problemer med å holde fokus og konsentrasjon. Barnet trekker seg unna ubehagelige situasjoner, og også situasjoner som eventuelt kan uventet dukke opp. I stedet for å følge med på beskjeder kan barna med sosial angst sitte å være bekymret og engstelig for uventede situasjoner som kan trigge angsten.

2.2 Tidlig innsats

Jeg skal i denne delen gi et lite innblikk i hva tidlig innsats er, dette er relevant på bakgrunn av å avdekke utfordringer på et tidlig tidspunkt slik som selektiv mutisme.

Utdanningsdirektoratet (2019) viser til en økning i spesialpedagogisk hjelp i barnehagen. Fra 2014 til 2018 har antallet spesialpedagogisk hjelp i barnehagen gradvis steget fra 7799 (2,7% barn) til 8813 (3,2% barn). Dette viser at det stadig er barn som har behov for spesialpedagogisk tiltak og støtte i barnehagen. Utdanningsdirektoratet (2019) viser til en graf som fordeler spesialpedagogisk hjelp i forhold til alder, grafene viser at frem til alderen fem år øker behovet av spesialpedagogisk tiltak og støtte. Det viser at barn i fem års alderen har størst behov for spesialpedagogisk hjelp. På bakgrunn av dette er tidlig innsats sentralt å ha med, dette er beskrevet som en ressurs for barn som har behov for spesialpedagogisk hjelp.

Ifølge Meld. St. 6 (2019-2020) er tidlig innsats et pedagogisk tilbud til barnehagebarn og skolebarn. Hovedmålet er å forebygge og eventuelt sette inn tiltak så tidlig som mulig når barn viser tegn til utfordringer. Tiltakene kan variere fra å settes inn i det ordinære tilbudet til å sette inn særskilte tiltak, det kan variere etter hvilke behov barna har.

Det er et vanlig anslag at det til enhver tid er 15–25 prosent av barn og unge som trenger særskilt tilrettelegging. Noen trenger særskilt tilrettelegging i en kort periode, andre trenger det varig eller over lengre tid. Det betyr at behov for tilrettelegging ikke er unntak, men noe som er helt vanlig. (Meld. St. 6, 2019-2020:12)

Ifølge Bjørnsrud og Nilsen (2012) handler tidlig innsats om å stimulere og legge til rette for at alle barna får en tilfredsstillende læringsutvikling og støtte. Dette kan være med på å forebygge at vansker oppstår hos barnet, men også for å oppdage barn som ikke får en god nok læringsutvikling. Da skal man raskt hjelpe barnet med å sette inn tiltak så tidlig som mulig.

Groven og Rostad (2017) sier at spesialpedagogisk arbeid har som mål å forebygge vansker, slik at vanskene ikke skal oppstå. Dersom vansker oppstår, skal spesialpedagogisk arbeid være en resurs til å redusere eller avhjelpe vansken. Groven og Rostad (2017) mener at spesialpedagogisk hjelp også kan regnes som tidlig innsats. Spesialpedagogiske tiltak kan være med på å skape trygge forhold i barnehagen.

I barnehagen kan tiltakene være allmenpedagogiske det vil si at tiltakene er rettet mot helheten og alle barna i avdelingen, samtidig som det kan settes tiltak for et enkelt barn som har behov for det. Barnehagen kan selv ha kunnskap og kompetanse rettet mot det enkelte barnet. I enkelte situasjoner kan barnehagen ha behov for hjelp og veiledning. De kan da søke hjelp fra PPT. Denne spesialpedagogiske støtten er da rettet mot et spesifikt barn (Buli-Holmberg, 2012).

2.3 Tiltak til barn med selektiv mutisme

I denne delen skal jeg ta for meg tilrettelegging som kan benyttes i møte med barn med selektiv mutisme, denne delen er basert på funnene fra informantene. Jeg skal se på defokusert kommunikasjon, hvordan den brukes og hvordan den kan gi trygghet til barna med selektiv mutisme. Deretter vil jeg presentere alternativ og supplerende kommunikasjon, det kan for eksempel være ved bruk av bilder eller figurer. Jeg går igjennom mindre grupper som et tiltak for barn med selektiv mutisme. De siste tre tiltakene er på bakgrunn av funnene fra informantene.

Sentralt i arbeidet med barnet er holdninger viktig. Både direkte med barnet, men også i samarbeidet med for eksempel foreldre og personalet i barnehagen. Negative holdninger i samarbeidet eller i møte med barnet kan føre til at tiltak som iverksettes ikke er vellykket. Alle rundt barnet må derfor være bevisst hvilke holdninger de utstråler og reflektere over dette i møte med barnet og deres nærmeste.

2.3.1 Defokusert kommunikasjon

Alle informantene jeg intervjuet var opptatt av eller omtalte defokusert kommunikasjon. De hadde erfaring med, og anbefalte defokusert kommunikasjon i møte med barn med selektiv mutisme. Jeg valgte derfor å ta med defokusert kommunikasjon i teoridelen.

Defokusert kommunikasjon er ifølge Oerbeck, Stein, Pripp og Kristensen (2014) en metode som brukes for å kommunisere med barn. Første steg er ifølge Oerbeck mfl. (2014) å snakke på det nivået barnet er, de mener at selv om barnet ikke nødvendigvis snakker med ord, kan enkelte barn være flytende i non-verbal kommunikasjon. Andre barn kan være mer tilbaketrukket og ha mindre non-verbal kommunikasjon, dette vil variere fra barn til barn. Formålet med defokusert kommunikasjon er å gi barnet mulighet til å snakke, enten non-verbalt eller verbalt, uten noen krav til at de skal snakke (Orebeck mfl., 2014).

Orebeck mfl. (2014) viser noen forslag på hvordan man kan benytte defokusert kommunikasjon. Å sitte ved siden av barnet, fremfor overfor barnet og rette fokuset mot en felles aktivitet, som for eksempel tegning. Fokuset på barnet forsvinner og er rettet til tegningen, aktiviteten bør være rettet barnet er interessert i, da vil barnet lettere delta. Samtidig kan den voksne være undrende ovenfor barnet, fremfor å stille direkte spørsmål. Det er også viktig å gi barnet tid til å respondere, ikke snakk for barnet, om barnet ikke svarer verbalt, fortsetter samtalen. Dette for å vise barnet at man nødvendigvis ikke trenger å svare verbalt. Orebeck mfl. (2014) mener at man ikke presser barnet til å snakke, men heller å prøve å få svar på en naturlig måte uten krav og press. Til slutt sier Orebeck mfl. (2014) at det er viktig å ha det gøy, å vise feilene sine eller dumme seg ut fremfor barnet, slik at barnet ser at det er greit å gjøre feil.

Hensikten med defokusert kommunikasjon er å ta vekk presset til å snakke, og heller skape trygghet hos barnet slik at det etter hvert vil klare å snakke. Ifølge Hammer (2013) kan man bruke dukker, biler, bamser eller andre type leker til å kommunisere til barnet. Hammer (2013) sier at barnet blir gjort klar over at det ikke trenger å svare eller snakke tilbake. Dette kan hjelpe det til å bli mindre engstelig og nervøs. Den voksne må være bevisst på dette å ikke spørre direkte spørsmål. Slike direkte spørsmål kan føre til at barnets trygghet forsvinner. Ifølge (Oerbeck mfl., 2014) skal denne prosessen fortsette selv om barnet etter hvert svarer eller hviker tilbake, det handler om å skape tryggheten for barnet.

Hvor Hammer (2013) viser til at terapeuten eller det voksne kan snakke gjennom dukken eller andre leker til barnet. Kristensen (2005) mener barnet kan snakke gjennom dukken eller et program på PC-en som snakker fremfor barnet selv, hvor fokuset fra barnet er rettet mot PC eller dukken og barnet kan kommunisere via eller gjennom dukken eller PC-en.

Dersom den voksne har en samtalepartner som ikke snakker, er det lett for den voksne å være ufokusert å stille spørsmål, dette kan minne om intervju for barnet (Kristensen, 2005). Eksempler på spørsmål man kan stille i direkte spørsmål «hva mener du» eller «hva tenker du om». Bruk av defokusert kommunikasjon bør man være undrende å for eksempel si «tru om det finnes slik eller slik». Kristensen (2005) sier også at spørsmålene skal ikke dreie seg om barnet, men det som er rundt aktiviteten, været eller noe man vet barnet er interessert i.

Omdal (2016) poengterer at blikkontakt kan oppleves intenst overfor barn med selektiv mutisme, derfor bør de voksne være oppmerksomme med blikkontakt. Samtidig støttes dette av Orebeck mfl. (2014) å sitte ved siden av fremfor overfor barnet. Dette kan ifølge Omdal (2016) være med på at barnet ikke føler seg presset til å snakke. Kunst, håndverk og musikk kan ifølge Omdal (2016) gi barn med selektiv mutisme mulighet til å uttrykke seg, uten at oppmerksomheten er direkte rettet mot barnet.

Omdal (2016) mener at om man skal starte med defokusert kommunikasjon kan det være greit å ha med et til barn med bordet hvor aktiviteten skjer. Den voksne kan ha samtale med det andre barnet, slik at barnet med selektiv mutisme skal venne seg til å komme tettere på den voksne. Omdal (2016) mener det kan bli mindre stressende for barnet med selektiv mutisme, når det andre barnet snakker med den voksne. Barnet får da tid til å bli trygg på den voksne.

Oerbeck, Stein, Pripp og Kristensen (2014) gjennomførte et prosjekt om selektiv mutisme *med atferdsterapeutiske teknikker og defokusert kommunikasjon i skole og barnehage* (Omdal, 2016:82). I etterkant av dette prosjektet hadde de en oppfølging av de aktuelle barna ett år etter. De yngste barna mellom 3-5 år hadde best utbytte og forbedring sammenlignet med barn i 6-9 års alderen. Prosjektet viste at tidlig innsats er viktig for selektiv mutisme, og at riktige tiltak er avgjørende i en tidlig fase (Oerbeck mfl., 2014).

Kristensen (2005) sier at barn med selektiv mutisme søker trygge voksne med humor, voksne som fortsetter å snakke til de, selv om barnet ikke svarer. På denne måten mener hun at barnet er klar over at det er greit å ikke svare, men kanskje en gang i fremtiden vil svare på egenhånd. Hun sier også at om barnet begynner å snakke skal man heller ta det som en

selvfølge, og ikke fokusere på dette ovenfor barnet. Barn med selektiv mutisme ønsker ikke mye oppmerksomhet, dersom de får det, kan barnet falle tilbake og igjen slutte å snakke.

Johnson og Wintgens (2017) mener at man ikke skal forvente at barnet vil svare, om det gjør det, skal man ta det som en bonus. Johnson og Wintgens (2017) mener at om man er ufokusert og stiller barnet et spørsmål med uhell skal man vente noen sekunder, om det ikke svarer skal man bare gå videre til å snakke undrende.

Ørbeck (2008) refererer til en metode som heter «Stimulus fading», dette handler om at barnet og eventuelt terapeuten (eller den voksne) som barnet er trygg på, spiller eller leker med en diktafon, dette er noe som krever litt verbalt språk og kan med fordel forsøkes hjemme i trygge omgivelser for barnet. Dette gjøres for å skape en relasjon. Dette er første steget, det er viktig med rikelig informasjon og samtale på forhånd til barnet, slik at det er forberedt. Foreldrene er hjemme sammen med barnet og den voksne (Ørbeck mfl., 2019).

Når første del er utført og barnet er klar til å gå videre, skal de til barnehagen. I forkant er barnet godt forberedt på hva som skal skje, starter barnet og foreldrene i barnets avdeling i barnehagen, avdelingen bør være tømt for andre barn og voksen, den voksne er på utsiden av avdelingen med lukket dør. Barnet og foreldrene leker med diktafonen, eller spiller et spill, og øver på å snakke i avdelingen, det kan for eksempel være oppramsing av farger og figurer. Når barnet begynner å bli trygg, skal døren stå åpen, mens den voksne er på utsiden (Ørbeck mfl., 2019).

Etter hvert kommer den voksne kortvarig inn i rommet, mens barnet og foreldrene er i avdelingen og spiller. Deretter skal den voksne være inne på rommet uten at de spiller. deretter setter den voksne seg ned ved siden av barnet og foreldrene, uten at de spiller. Til slutt sitter den voksne og spiller sammen med barnet og foreldrene (Ørbeck mfl., 2019).

Den voksne kommer gradvis nærmere med tillatelse fra barnet, dette blir kaldt en «slide-in technique». Målet er at den voksne kan sitte ved siden av barnet mens det snakker. Det kan ta lang tid til barnet føler seg komfortabel med å snakke med den voksne tilstede. Ørbeck (2008) sier også at man skal bruke ros og eller en annen belønningsmetode ved å opprettholde forholdet med barnet, det er viktig at det ikke føler seg presset til å snakke.

Ørbeck mfl. (2019) viser til prosjektet angående selektiv mutisme *med atferdsterapeutiske teknikker og defokusert kommunikasjon i skole og barnehage* (Omdal, 2016:82). Allerede tre

måneder etter innføringen viste det seg at seks av syv førskolebarn med langvarig selektiv mutisme (i gjennomsnitt på 20 måneder), snakket fritt i førskole-situasjoner. Det gjorde de også ved oppfølgingen etter 1,5 år. Oerbeck mfl. (2019) sier at det var en stor økning av tale etter ca tre måneders behandling. De hadde også en oppfølging etter 1,5 år, hvor 24 av 30 ikke fylte diagnosekravene til selektiv mutisme.

2.3.2 Alternativ og supplerende kommunikasjon

Johnson og Wintgens (2017) mener at barn med selektiv mutisme ofte ønsker en alternativ måte å kommunisere på. De mener at barn med denne tilstanden er mer en samarbeidsvillig til å enten peke eller bruke gester fremfor å snakke, det vil ta bort presset for å snakke. De voksne kan informere barnet om at de ikke vil bli spurt spørsmål under for eksempel samlingen i barnehagen eller blir valgt til å snakke om eventuelt tema. Dette kan gjøre barnet trygg på å bruke fingeren til å peke eller bruke gester.

Ifølge Bergman (2012) kan man evaluere barnets vanskelighetsgrad for å snakke. Man kan bruke smileys og en temperaturmåler som han kaller for følelseskart. På den måten kan man finne ut i hvilke situasjoner det er vanskelig for barnet, det kan for eksempel være under samlingsstund eller i en voksenstyrt lek. Det er anbefalt at den som evaluerer barnet har erfaring med bruk av den og er en trygg voksen, eventuelt at en trygg voksen er med under evalueringen. Ved å få en oversikt over hvilken situasjon som gjør barnet mest ukomfortabelt eller stresset, kan man gjøre tiltak for at barnet skal få det bedre. Denne temperaturmåleren med smileys er visuell og kan pekes på.

Ifølge Tetzchner og Martinsen (2016) kan barnehagebarn bruke bilder og figurer som er enkel å forstå. Barnehagebarn har (ofte) ikke lært seg å skrive og da kan det være utfordrende å bruke symboler med tekst på. Visuelle ukeplaner og dagsplaner kan bestå av bilder og figurer som viser til aktivitetene.

Kearney (2010) sier at det kan lamineres bilder av behov man har i løpet av dagen, for eksempel et bilde av et toalett. Barnet kan peke på bilde for å vise hvilket behov barnet har. Man kan også laminere bildene og klistre det på bordet hvor barnet spiser, det kan være bilder av pålegg, knekkebrød, brød, kopp, vann, melk osv. På denne måten kan barnet uttrykke sine behov, men også ha en medbestemmelse ved matbordet. Man kan også være kreativ å bruke

bilder til visuell dagsplan, for eksempel leker hvor barnet kan bestemme hva de ønsker å gjøre i for eksempel en frilek.

2.3.3 Mindre grupper

Omdal (2016) sier at barn med selektiv mutisme bør unngå store grupper, med mindre grupper på to til tre barn kan det fungere bedre for barnet med denne tilstanden. Det er større sjanse for at barn med denne problemstillingen etter hvert snakker i små grupper, enn i større.

Bergman (2012) mener også det kan være lettere å være delt i mindre grupper, hvor det kan være enklere for barnet med selektiv mutisme å snakke i. Johnson og Wintgens (2017) viser til at når barnet har mestret å snakke til en ansatt, eller med et annet barn i avdelingen, kan barnet utfordres til å være sammen med et barn til. Etter hvert som barnet blir trygg i denne lille gruppen kan det forhåndsvits starte å snakke, selv om det nå er tre tilstede sammen. Det er viktig at de voksne, da både foreldrene og barnehagen ikke presser barnet for mye.

Kearney (2010) mener at barn med selektiv mutisme bør være i mindre grupper under for eksempel felles aktivitet, i barnehagen kan man eksempelvis sitte i gruppe å tegne eller leke med lego. Kearney (2010) mener at det kan være lettere for det aktuelle barnet å delta med de andre barna på denne måten, uten at barnet blir i senter av oppmerksomhet i gruppen.

Lundahl, Ørbeck og Kristiansen (2012) sier at det er viktig for barn med selektiv mutisme å ha forutsigbarhet i barnehagen. de mener derfor at faste tider til å lek og spill over en bestemt periode er viktig. Lundahl mfl. (2012) sier også at barnet vil våge å snakke i mindre grupper som for eksempel i lek og spill, fremfor store grupper, som for eksempel under samlingsstund eller under måltidene. Ifølge Lundahl mfl. (2012) bør barn selektiv mutisme delta i gruppe med noen som det er trygg på, de voksne skal ha en ledelse overfor gruppen, man bør ha bestemte aktiviteter.

2.3.4 Holdning

Ifølge Kristensen (2005) vil måten omgivelsene møter barnet på, enten være til hinder eller til hjelp for barnet. Å bagatellisere barn med selektiv mutisme med å si at de er bare sjenert og at det vil gå over, hjelper ikke for barnet med denne tilstanden. Som nevnt tidligere er det sjeldent at barnet vokser seg ut av denne tilstanden. Holdninger overfor barn med denne tilstanden kan relateres til frustrasjon på grunn av at barnet ikke snakker, det kan være mindre forståelse av de voksne om at dette faktisk er en alvorlig diagnose.

Ifølge Kristiansen (2005) er det vesentlig hvordan de voksne i barnehagen (fagarbeidere, assistenter og barnehagelærere) kommuniserer med det stille barnet. De kan bidra til at barnet blir trygge i barnehagen og at barnet får en enklere hverdag. Dersom de voksne ikke er bevisst hvordan de håndterer barn med disse utfordringene, kan barna beholde stillheten og ikke begynne å snakke.

Det er vesentlig hvordan vi som voksen håndterer stillheten til et barn, om vi gjør vondt verre, eller hjelper og bedrer. Vi kan se på det som holdninger overfor selektiv mutisme, hvordan vi responderer og hvordan vi setter inn tiltak for å hjelpe. Dersom ingen gjør noe for å hjelpe barnet ut av stillheten, kan det risikere å ta med seg problemene videre til skole og i voksenlivet.

I Rammeplanen for barnehagene står det nedskrevet at: *Personalet må reflektere over sine egne holdninger for best mulig å kunne formidle og fremme likeverd og likestilling* (Kunnskapsdepartementet, 2017:3). For å fremme likestilling og likeverd må personalet reflektere over sine holdninger, og eventuelt gjøre endringer i møte med barn som ikke snakker.

Ifølge Omdal (2016) er det ikke meningen og kritiser de voksne for deres holdninger, men heller å bevisstgjøre de på sine holdninger i møte med barn med selektiv mutisme. Slik de kan lære av sine holdninger og endre de overfor barnet. Omdal (2016) mener også at det handler om reaksjonene som barna møter i miljøet, eller i omgivelsene, som er mulig å gjøre noe med. Det kan være bevisgjøring overfor holdningene, altså hva som er *hensiktsmessig og mindre gunstig reaksjonsmåter fra voksne* (Omdal, 2016:203).

Omdal (2016) fremhver at man kan bruke de negative eksemplene, for å skape en større forståelse overfor eksempelvis personalet. Målet blir å unngå å gjøre de samme tabbene i fremtiden overfor barn som er stille. Man bør ta frem positive eksempler som har vist vellykket bruk av tiltak. Personalet bør reflektere over sine holdninger, og eventuelt jobbe med disse slik at de klarer å opprettholde et positivt miljø i avdelingen og overfor barnet. Barnet trenger tid og hjelp for å klare å kommunisere. Dette arbeidet krever tid og tålmodighet, og det kan gå lenge før barnet klarer å snakke eller hviske til de andre barna i barnehagen (Omdal, 2016).

Omdal (2016) påpeker at samarbeid mellom hjem og barnehage er av vesentlig betydning for å få positive resultater. Det kan oppstå situasjoner der personalet ikke greier å benytte de

nødvendige tiltakene, som er anbefalt. Dersom foreldre og ansatte er uenige og det kan oppstå spenninger, kan barnet lett føle dette. Om slike situasjoner oppstår og det ikke er mulig å oppnå nødvendig samarbeid, kan det være til barnet beste å flytte det til en annen avdeling.

2.4 Pedagogisk-psykologisk tjeneste

Jeg skal i denne delen gi et lite innblikk i hvordan PPT jobber for å sette inn tiltak og foreta vurderinger i henhold til barn med spesialpedagogisk behov og støtte.

Ifølge Åmot (2019) har PPT to oppgaver. Den første oppgaven er relatert mot barnehagen. PPT er den tjenesten barnehagen skal ta kontakt med dersom de har behov for støtte i kartlegging, eller vurderinger om spesialpedagogisk hjelp. Den andre oppgaven er rettet mot systemet i barnehagen, altså kompetanseheving og utvikling i forhold til organiseringen i barnehagen, som veiledning og rådgivning. Åmot (2019) mener tilrettelegging av barnehagetilbudet for barn med særskilte behov er viktig. Både individuelt, men også systemrettet tilrettelegging.

Ved godkjenning fra foreldrene blir barnet med selektiv mutisme henvist til PPT. PP-tjenesten innhenter opplysninger fra barnehagen og foreldrene. Deretter kommer PPT på observasjon i barnehagen for å observere barnet sammen med andre barn og voksne, hvor de også foretar seg samtaler med barnet etter observasjonen. PPT lager en sakkyndig vurdering hvor de inkluderer eventuelle tiltak og samarbeid med både foreldrene og barnehagen (Omdal, 2016).

Lærere må få foreldrenes samtykke før de melder ifra til Pedagogisk psykologisk tjeneste (PPT), som er sakkyndig instans i saken. PPT skal sikre barnet spesialpedagogisk hjelp i tråd med opplæringsloven etter å ha foretatt en sakkyndig vurdering av barnets særskilte behov. PPT henter inn opplysninger fra lærere og foreldre og foretar egne observasjoner og samtaler med barnet. PPT fatter deretter et enkeltvedtak om spesialpedagogisk hjelp som følger reglene i forvaltningsloven. Vedtaket med tilråding om størrelsesressurs og organisering av den spesielle oppfølgingen barnet har behov for skal være skriftlig og sendes foreldre og ledelsen ved skolen eller barnehagen. Det skal opplyses om foreldres rett til å klage på vedtaket og muligheter for å se saksdokumentene. Barn som får spesialundervisning, skal ha en individuell opplæringsplan. Skolen og barnehagen skriver en rapport der de dokumenterer barnets utvikling opp mot den individuelle opplæringsplanen hvert halvår. PPT har ansvar for å veilede lærerne om hvordan de kan ivareta barnets spesielle behov i læringsmiljøet underveis i arbeidet. (Omdal, 2016:45)

Omdal (2016) har i sitatet variert mellom bruk av skole og barnehage, men henvisninger til PPT utført av enten skole eller barnehage, må ha fått samtykke fra foreldrene. Ansatte på

skole og i barnehagen er pålagt taushetsplikt, ved å sende en henvisning til PPT uten samtykke fra foreldrene, er det brudd på taushetsplikten.

PPT skal igjennom barnehageloven §33 bistå barnehagen med veiledning og hjelp til barn med særskilte behov. PPT kan gi veiledning i form av tiltak, men også hjelp i forhold til kompetanse om diagnose. Dersom barnehagen ikke har nok kompetanse til å veilede foreldrene eller barnehagen, kan PPT komme inn med hjelpetiltak. Dersom barnehagen tar kontakt, er de pliktig til å bistå. PPT kan informere foreldrene og barnehagen hva barnet har krav på, i forhold til lovverket (Kunnskapsdepartementet, 2005)

Hensikten med spesialpedagogisk hjelp i barnehagen, er for å komme inn tidlig med tiltak og forebygging. Dersom barnet viser tegn til utfordringer (Kunnskapsdepartementet, 2005).

Selektiv mutisme eller/og andre diagnoser og utfordringer bør fanges opp tidlig, slik at barnet ikke går glipp av verdifull læring.

Ifølge Kunnskapsdepartementet (2005) står det nedfelt i barnehageloven om samarbeid med foreldrene. Det beskrives at foreldrene og barnet skal kunne delta i samarbeid på utformingen av spesialpedagogisk hjelp, foreldrene og barnet skal kunne gi sitt syn. Jeg har tatt et sitat fra §32 i barnehageloven som beskriver foreldrenes rett i arbeidet med sakkyndigvurdering.

§ 32.Samarbeid med barnets foreldre

Før det blir utarbeidet en sakkyndig vurdering og fattet vedtak om spesialpedagogisk hjelp, skal det innhentes samtykke fra barnets foreldre. Foreldrene har rett til å gjøre seg kjent med innholdet i den sakkyndige vurderingen og til å uttale seg før det fattes vedtak. Tilbudet om spesialpedagogisk hjelp skal så langt som mulig utformes i samarbeid med barnet og barnets foreldre, og det skal legges stor vekt på deres syn.

Det skal én gang i året utarbeides en skriftlig oversikt over den spesialpedagogiske hjelpen barnet har mottatt og en vurdering av barnets utvikling. Foreldrene og kommunen skal få denne oversikten og vurderingen. (Kunnskapsdepartementet, 2005:10)

I dette tilfelle vil den sakkyndige vurderingen foretas av PPT, som legger vekt på samarbeidet mellom PPT og foreldrene. Dette er for å sikre barnets og foreldrenes synspunkter under utarbeidelsen av den sakkyndige vurderingen.

3 Metode

I dette kapitlet skal jeg gå igjennom mitt vitenskapelig utgangspunkt, etterfulgt av metoden jeg har valgt for å samle inn data på. Jeg går videre til å forklare valg av metode, hvor jeg også forklarer bruk av intervju over telefonen. Jeg skal gå igjennom utvalg og rekrutering av informantene. Jeg hadde tre kriterier til informantene, men hadde ikke satt av hvor mange informanter jeg hadde behov for. Jeg vil nevne hvordan jeg gjennomførte intervjuene og hvor viktig det er å være ydmyk overfor de. Jeg benyttet meg av diktafon og måtte da også transkribere intervjuene. Etter transkriberingen forteller jeg om analyse av intervjuene, hvordan jeg kodet og kategoriserte data. Til slutt vil jeg drøfte påliteligheten, overførbarheten og gyldigheten i dette prosjektet.

3.1 Vitenskapsteoretiske utgangspunkt

I oppgaven er det vitenskapsteoretiske utgangspunktet hermeneutikk, hvor hermeneutikken legger vekt på forskerens forforståelse og tolkninger. Ifølge Dalland (2020) har hermeneutikken historisk sett vært knyttet til tolkninger av bibeltekster og andre dukkementer. Hermeneutikken forsøker å forstå menneskenes handlinger.

Hermeneutikken tar utgangspunktet i at et fenomen kan tolkes på flere nivåer og ser på deler i lys av helhet (Thagaard, 2018). Dette prosjektet er ikke bare preget av min forforståelse i form av litteratursøk, lesing og tolking av andres fagbøker og forskningsartikler, men også eventuelle erfaringer jeg har innenfor temaet. Det jeg har av forforståelse vil også prege valg av metode, og utføringen av den. Jeg velger å intervju personer som har erfaringer innenfor selektiv mutisme i barnehagen, og vil som forsker ta med meg og bruke min forforståelse inn i intervjuguiden og under intervjuet (Grønmo, 2016). På denne måten er hermeneutikk og fenomenologi forskjellig. Fenomenologien vil prøve å legge forforståelse og erfaringer til siden, slik at de kan få en fordomsfri og en ærlig fremstilling til det som blir forsket på. Mens hermeneutikken bruker forforståelsen på flere nivåer, med et større søkelys på forskerens forståelse og tolkninger.

Hermeneutiske analyser gjennomføres på denne måten som en pendling mellom forståelse og for-forståelse og mellom delforståelse og helhetsforståelse. Denne pendlingen mellom ulike fortolkningsgrunnlag og forståelsesmåter utgjør en slags sirkelbevegelse og omtales gjerne som *den hermeneutiske sirkel*. Dette innebærer at hermeneutisk fortolkning foregår på flere nivåer. På ett nivå legger forskeren vekt på aktørenes egne fortolkninger. På et annet nivå framheves forskerens fortolkning av aktørenes

fortolkninger, til dels med utgangspunkt i så vel for-forståelse som helhetsforståelse. Denne fortolkningen av aktørenes fortolkning kalles gjerne *dobbel hermeneutikk* (Grønmo, 2016:394)

I hermeneutikken er den hermeneutiske sirkelen sentral. Sirkelen, kan sees på som en type pendling mellom forståelse og forforståelse og del og helhetsforståelse. For å få en helhetsforståelse, må man forstå og tolke gjennom flere nivåer. *Hermeneutiske analyser forutsetter at ingen fenomener kan forstås uavhengig av den større helheten de inngår i* (Grønmo, 2016:394). For å skape en helhet i dette prosjektet har jeg valgt gjennom hermeneutisk vitenskap har jeg valgt å trekke inn informanter og deres handlinger og fortolkninger. Disse funnene kan sees på som deler i prosjektet, som til slutt utgjør hele prosjektet som en helhet (Grønmo, 2016).

En slik tolkningsprosess kalles gjerne den hermeneutiske spiral. I litteraturen vil du også møte uttrykket den hermeneutiske sirkel. Sirkelen oppfattes gjerne som en sluttet enhet, i motsetning til spiralen. «Spiralen» illustrerer noe som aldri egentlig tar slutt, men som stadig utvides. Både når det gjelder fenomener og tekster, handler det om tolkning, forståelse, ny tolkning og ny forståelse. Alt dette er deler i en helhet som stadig vokser og utvikles, og er uttrykk for det genuint menneskelige (Dalland, 2020:49)

Etter hvert som jeg arbeider med denne oppgaven, vil jeg stadig veksle mellom forståelse, ny tolkning og ny forståelse. Veien fra jeg startet arbeidet med denne oppgaven har alltid vært i en spiral av forforståelse og ny forståelse, den hermeneutiske sirkelen er stadig i bevegelse, selv når selve oppgaven er ferdigstilt, den hermeneutiske sirkelen mener Dalland (2020) har en slitenhet, men kan være relevant innenfor den analytiske delen av dette prosjektet.

3.2 Metoder for datainnsamling

Metoder for datainnsamling kan deles inn i kvalitativ eller kvantitativ metode. I denne studien benyttes kvalitative metode. Kvalitativ metode handler om at en er tettere på de som blir «forskert på», enten det er gjennom intervju eller observasjon (Tjora, 2017). Med kvalitativ metode måles ikke objektet som blir forsket på i form av tall. Dette brukes for å få en større forståelse av det mennesket som blir forsket på, i form av deres erfaringer og opplevelser. Ifølge Tjora (2017) kan det tenkes at kvalitativ metode fremmer innsikt eller forståelse, mens kvantitative metoder fremmer oversikt eller forklaring.

Forskjellen mellom kvalitativ og kvantitativ metode er blant annet at kvalitativ metode ofte tar for seg mindre grupper av personer som forskes på. Som for eksempel min problemstilling hvor jeg bruker kvalitativt intervju som metode. Jeg har ikke anledning til å intervju tusenvis

av mennesker. Ved bruk av kvantitative metoder kan man få flere informanter ved å benytte for eksempel spørreskjema, men det kan være utfordrende å komme i dybden av denne problemstillingen ved en kvantitativ metode. Samtidig er kvantitativ metode ofte blir forbundet med statistikk og tall, gjerne i forbindelse til meningsmålinger eller spørreundersøkelser (Tjora, 2017).

Ved å se på problemstillingen for oppgaven, er det logisk for meg å benytte kvalitativ metode. Jeg er ønsker å få en større forståelse av selektiv mutisme, og hvilke tiltak som kan iverksettes i barnehagen. Selektiv mutisme som er tilstand som er svært sjelden i barnebefolkningen, med kvalitativ metode vil jeg kunne få en dypere forståelse av fenomenet.

3.2.1 Valg av metode

Prosjektet benyttes kvalitativ metode, i form av intervju. For å finne svar på problemstillingen, var det rasjonelt for meg å utføre intervju jeg kommer i dybden av problemstillingen. Grunnen til at jeg valgte intervju fremfor observasjon var mest på bakgrunn av hvor sjelden selektiv mutisme er i barnehagen. Ved intervju bli det enklere med tanke på å nå frem til de personene som innehar erfaringer innen selektiv mutisme. Samtidig kan geografi også spille en rolle i valget av å benytte intervju fremfor observasjon. Jeg mener at det kan være lettere å nå frem til de som har de erfaringene jeg er ute etter og jeg kan benytte telefon, eller internett for å utføre intervju. Det kan være vanskelig å utføre en observasjon over nett eller via telefon, dette er også med tanke på geografi på grunn av lange avstander. Informantene kan delta til dette prosjektet uavhengig av hvor i landet de bor.

Ifølge Johannessen, Christoffersen & Tuft, (2016) er intervju best egnet i undersøkelser som har behov for å la informantene ha frihet til å snakke innfor et tema, sett i forhold til et strukturert spørreskjema. Samtidig som intervju handler om informantenes erfaringer og oppfatninger, kan de påvirke hva som blir tatt opp under intervjuet. Informantene kan også hente opp hendelser og snakke om disse, noe som kan være vanskelig ved bruk av observasjon og spørreskjema.

Innenfor intervju kan man velge om ustrukturert, semistrukturert eller strukturert intervju. Det avhenger av hvor mye man som forsker skal forberede seg. Ustrukturert intervju, eller åpent intervju er når forsker og informant har en samtale lignende intervju rundt et tema, uten at spørsmålene er forberedte. Strukturert intervju er når forsker har faste svaralternativer, og forsker kan krysse av for informantens svar (Johannessen mfl., 2016)

I dette prosjektet benyttes et semistrukturert eller «delvis strukturert» intervju, hvor jeg har laget en intervjuguide på forhånd. Semistrukturert intervju er ikke en åpen samtale, men er et intervju hvor forskeren har bestemte temaer, hvor informanten kan svare åpent med sin erfaring, kunnskap og opplevelser (Johannessen mfl., 2016).

Med at et åpent intervju kan forsker og informanten lett snakke seg bort fra problemstillingen som er valgt. Det kan være vanskelig å bruke et åpent intervju hvor forsker og informanten skal innom flere temaer. Et strukturert intervju kan være vanskelig å utføre, En er avhengig av å få informantens erfaringer og opplevelser. Derfor passer er semistrukturert intervju i denne oppgaven. Det er forhåndsbestemt hvilke spørsmål og temaer som skal tas opp under intervjuet, informanten kan svare fritt innenfor spørsmålet og det er åpent for oppfølgingsspørsmål.

3.2.1.1 Intervju over telefon

Gjennomføringen av intervjuene ble utført over telefon. Det er to hovedårsaker til at intervjuene ble utført over telefonen fremfor personlig intervju. Den første grunnen er på bakgrunnen av covid-19, hvor anbefalingene var å overholde avstand og å minske nærkontakt. Den andre grunnen er på bakgrunn av utvalget i forhold til selektiv mutisme, jeg kommer tilbake med utdypninger av utvalget. I forhold til selektiv mutisme og geografi valgte jeg å kontakte mange kommuner rundt i landet for å finne informanter, det ble derfor vanskelig å kunne ha intervjuet ved fysisk møte.

Det er både positive og negative sider ved å ha intervjuet over telefonen. Den negative siden er at jeg ikke kan lese kroppsspråket og mimikken, jeg mister den non-verbale kommunikasjonen under intervjuet. På den positive siden ble ikke diktafonen sett av informantene under intervjuet, som de selvfølgelig var informert om. Sammenlignet med et intervju som er ansikt, til ansikt kan informanten sitte å stirre på diktafonen under intervjuet, og bli påminnet om at det de sier blir tatt opp. Informantene kunne selv bestemme hvor de ville være, om det var på kontoret eller på hjemmekontor. Intervju over telefonen kan ifølge Tjora (2017) gå fortere enn intervju hvor en møtes, over telefonen har man ikke et ansikt på hvem man snakker med, dermed øker anonymiseringen. Fokus på spørsmålene kan i en viss grad forsterkes, som gjør at intervjuet over telefon kan gå fortere. Samtidig mister man den hyggelige siden med personlig møte, en kaffekopp i hånden og hyggelig atmosfære (Tjora, 2017).

3.2.2 Utvalg og rekruttering av informantene

Tjora (2017) har et sitat som er relevant for å forstå hva utvalg dreier seg om innenfor en kvalitativ undersøkelse:

Hovedregelen for utvalg i kvalitative intervjustudier er at man velger informanter som av ulike grunner vil kunne uttale seg på en reflektert måte om det aktuelle temaet. Vi kaller slike utvalg for strategiske eller teoretiske. Informantene er ikke tilfeldig utplukket for å representere en populasjon, slik som i kvantitative surveyundersøkelser. (Tjora, 2017:130)

Ifølge Tjora (2017) har jeg i denne oppgaven et statistisk eller et teoretisk utvalg av informanter. Jeg hadde ikke noen begrensninger for hvor mange jeg skulle intervjuer. I forhold til dette prosjektet hadde jeg to kriterier for informantene, kunnskap og erfaringer om selektiv mutisme, det og erfaringer med å sette inn tiltak i barnehagen

Samtidig måtte jeg avgrense søket i forhold til hvem jeg skulle intervjuer, barn, ansatte eller foreldre, Jeg valgte til slutt å intervjuer ansatte fordi jeg ønsket spesifikk erfaring på tilrettelegging i barnehagen. Neste valg var hvor de arbeidet om de jobbet i statped, PPT eller personale i barnehagen, Jeg valgte PPT med bakgrunnen i at de hadde flere saker og barn med selektiv mutisme, de kunne gi meg utfyllende opplysninger, av tiltak og erfaringer.

Etter at jeg hadde valgt kriteriene for utvalget, var neste steg å komme i kontakt med informanter. Jeg kunne ha benyttet forskjellige metoder for å komme i kontakt med de, men jeg endte opp med å sende e-poster til PP-tjenestens kontor i mange forskjellige kommuner. Jeg benyttet meg av snøballmetoden, hvor jeg sendte en e-post hvor jeg la frem temaet og kriteriene for hvem jeg ville ha kontakt med. Samtidig som jeg la frem litt info om prosjektet.

Ved bruk av snøballmetoden innhentet jeg opplysninger om han/hun hadde erfaringer med å legge til rette for barn med selektiv mutisme i barnehagen eller om han/hun kunne sette meg i kontakt med noen som hadde slike erfaringer (Johannessen mfl., 2016). Jeg fikk to henvendelser og kontaktinformasjonen til den tredje. Da jeg hadde fått kontakt med informantene sendte jeg de informasjonsskrivet om prosjektet samt samtykkeskjemaet. Deretter avtalte vi tid for intervjuet. Jeg avholdt intervjuene fortløpende, og hadde søkt NSD og fått godkjenning i forkant av intervjuene. Ved oppstart av intervjuene hadde jeg intervjuguiden.

3.2.3 Gjennomføringen av intervjuene

Da jeg hadde opprettet kontakt med informantene sendte jeg en e-post med informasjonsskriv og samtykkeerklæring. I E-posten ga jeg generell informasjon om hva informasjonsskrivet handlet om, personvern, deres rettigheter, anonymisering osv. Jeg forklarte at jeg ønsket at de skulle lese informasjonsskrivet før de signerte samtykkeerklæringen. Da samtykkeerklæringen var signert ble den sendt tilbake til meg, jeg benyttet et program hvor jeg kunne låse PDF-filen med passord.

Jeg beregnet maksimalt 60 minutter til et intervju, jeg spurte informantene om tillatelse til å gjøre lydopptak på nytt, selv om de allerede var forespurt i informasjonsskrivet. Jeg spurte også om de hadde spørsmål i forhold til informasjonsskrivet. Jeg understreket at jeg kjente til taushetsplikten informantene hadde, og at de ikke kunne gi opplysninger om det enkelte barn med selektiv mutisme. Jeg understreket og at jeg ikke ville stille noen spørsmål om barn i barnehagen. Samtidig som jeg gjentok fra informasjonsskrivet at det er frivillig å delta, om de ville trekke seg på et tidspunkt før, under eller etter intervjuet, kunne de si ifra, eller ta kontakt med meg etter intervjuet.

Som tidligere nevnt ble intervjuet utført via telefon, jeg gikk glipp av informantenes kroppsspråk. Men jeg la merke til tonefall, flyt i samtalen og var påpasselig med å gi de tid til å svare på spørsmålene. Noen ganger brukte de litt tid til å tenke seg om før de svarte. Jeg hadde sendt intervjuguiden til informanten i forveien av intervjuet. Intervjuguiden var erfaringsbasert og ikke på basert på å definere ord eller begreper som for eksempel selektiv mutisme. Ved å sende intervjuguiden kunne informantene gjøre seg klar til intervjuet (de kunne tenke over erfaringene sine. Samtidig kunne de være bevisst hvilke hvordan spørsmål som ble stilt. Da jeg var ferdig med alle spørsmålene og intervjuet gikk mot slutten, avsluttet jeg med å spørre om det var noe de ønsket å si som de ikke hadde fått sagt under intervjuet, eller om det var noe de ønsket å tilføye.

Jeg er og var ydmyk og takket informantene for deltagelsen. Det å finne informanter som er villig til å stille opp er ikke en selvfølge, derfor ville jeg at de skulle vite at jeg satt pris på at de tok tid til å la meg å intervju nettopp de. I slutten av alle intervjuene var jeg også påpasselig med å takke for all informasjon og et hyggelig intervju.

3.2.4 Lydopptak og transkripsjon

Jeg valgte å benytte meg av en diktafon som lydopptaker fra intervjuene, jeg lånte diktafon på UiT. I forkant av intervjuet ble jeg kjent med bruken av diktafonen, testet den i forhold til hvor høyt jeg måtte snakke, slik at jeg skulle høre hva som ble sagt senere på lydfilen. Jeg holdt intervjuene over telefonen, så løsningen ble å sette telefonen på høyttaler, deretter satt jeg telefonen på bordet med diktafonen inntil.

Ifølge Johannessen mfl. (2016) er det anbefalt å ikke «rasle» med papir, eller lage unødige lyder under intervjuet. Dette kan skape unødig støy som overdøver stemmene på lydfilen som skal benyttes senere. Fordelen med å bruke en diktafon er at man ikke behøver å være nøye med å skrive notater underveis under intervjuet. Oppgavene underveis i intervjuet er blant annet å stille spørsmål, eventuelt skrive notater, lytte og gi respons på informanten (Thagaard, 2018). Dersom er det lurt å ta opp intervjuet med for eksempel en diktafon, forutsatt at det er greit for informanten (Thagaard, 2018).

Angående transkriberingen fant jeg fort ut at det gikk sakte, jeg satt igjen med mange sider. Transkriberingen skal skrives ordrett fra opptak (Johannessen mfl., 2016). Johannessen mfl. (2016) sier at all datainnsamling skal dokumenteres i tekst, dette er transkribering. Ifølge Tjora (2017) kan man velge mellom å transkribere ordrett hvor transkriberingen er på dialekt. Man kan også transkribere fra dialekt til bokmål, jeg valgte å gjøre det på denne måten. Det er litt lettere å lese hva som blir sagt når det er skrevet på bokmål. Transkripsjonen blir videre brukt til analyse i prosjektet (Thagaard, 2018).

3.3 Analyse

Når intervjuene var gjennomført gikk jeg i gang med transkriberingen, transkriberingen er første steg til analysen. Da jeg var ferdig med transkriberingen, startet jeg med kodingen, jeg benyttet meg av stegvis-deduktive induktive metoden (SDI), av Tjora (2017) som veiledning til koding og kodekategorisering av transkripsjonene. Tjora (2017) beskriver målet med koding slik: *Målet med koding her er tredelt: (1) å ekstrahere essensen i det empiriske materialet, (2) å redusere materialets volum, og sist, men ikke minst (3) å legge til rette for idégenerering på basis av detaljer i empirien.* (Tjora, 2017:197).

Jeg startet med å kode transkripsjonene, jeg var bevisst på å kode transkripsjonen etter hva informantene sa, ikke hva informantene snakket om, altså å gjøre de tekstnære (Tjora, 2017).

Jeg satt igjen med mange forskjellige koder, kodene var hentet direkte ut fra transkripsjonene, og ble til et sammendrag av innholdet til transkripsjonen. Undervis i kodingen benyttet jeg meg av forkortninger av ord:

selektiv mutisme – SM,

barnehage – bhg,

Pedagogisk-psykologisk tjeneste – PPT

Barne- og ungdomspsykiatrisk poliklinikk – BUP

Alternativ og supplerende kommunikasjon – ASK

Informasjon – info

Jeg valgte å skrive ut transkripsjonene, og sortere kodene manuelt. Dette syntes jeg var enklere, fordi jeg liker å lese på papir framfor skjerm/digitalt. Jeg kunne se kodene i sammenheng på denne måten. Jeg hadde fire fargemarkører tilgjengelig som jeg brukte til å sortere mønstrene som kom frem i kodene, dette var grovkoding, jeg endret kodekategoriene når jeg ble ferdig med å gå igjennom alle kodene. Jeg brukte rosa til samarbeid og veiledning, orange til utheving av tiltak, fargen gul ble brukt til andre vurderinger i forhold til diagnosen selektiv mutisme, og grønn til andre tjenester. Ut ifra fargekodene vurderte jeg hva jeg skulle kalle kodekategoriene. Jeg endte opp med kodekategoriene: **Tilrettelegging** og **PP-tjenestens samarbeidspartnere**

Kodegrupper	PP-tjenestens samarbeidspartnere	Tilrettelegging
Tekstnær kode	Ofte har PPT et samarbeid med BUP i saker som omhandler selektiv mutisme	Skriver i den sakkyndige vurderingen at barnet med selektiv mutisme skal få lov til å fungere i mindre enheter
Tekstnær kode	Mye veiledning til personalet på avdelingen, for å gi de en større forståelse av diagnosen	Prøver å gi mange forskjellige og spesifikke eksempler på hvordan man kan kommunisere med barnet, uten å stille direktespørsmål
Tekstnær kode	Har også hatt anonymdrøfting med statped for å forsikre at tiltakene er gode nok, for å arbeide med barn som har selektiv mutisme kan være langstrekkelig, det går ikke alltid så fort fremover	En av barnehagene bruker peketavle som er laget til alle barna på avdelingen med plassene sine, slik at alle barna kan kommunisere via den

Kodene kan være alt fra et ord til mindre setninger, eller utsagn, eller et avsnitt i et dokument (Tjora, 2017). Jeg benyttet hovedsakelig setninger som inneholdt hva informanten sa, som kan sees i tabellen over. Gjennom kodene brukte jeg empirien til å utfylle teoridelen, hvor

kodekategorien er tiltak og tverrfaglig samarbeid. Kodingen gjorde at jeg fikk jeg en større oversikt av hva informantene til sammen hadde vektlagt, og kunne bruke kodene til å finne relevant teori som kom frem i teoridelen.

Tjora (2017) mener at kodene er referert til empirien av data, altså det som ble sagt under intervjuet, og ikke til teori eller hypoteser. Derfor skal man ikke være bekymret for antall koder. Tjora (2017) arbeider med dataprogram som for eksempel CAQDAS (Computer-assisted qualitative data analysis software), som er et program som lager systematikk i forhold til kodene, kategoriene og sitatene. Jeg benyttet ikke dette, da det ikke var tilgjengelig, kodene i seg selv er på et eget dokument.

3.4 Etiske overveielser

Ifølge Dalland (2020) krever alle oppgaver som omhandler andre mennesker, etiske overveielser. I dette prosjektet meldte jeg om godkjenning til norsk senter for forskningsdata (NSD), for behandling av personopplysninger. Jeg hadde blant annet lydopptaker under intervjuet og samtykkeskjema for deltagelse som da krever godkjenning for hvordan jeg som forsker planlegger å anonymisere informantene og lover som regulerer hvordan jeg som forsker skal bearbeide personopplysninger. Jeg nevnte tidligere at jeg benyttet et program som lot meg låse PDF-filen med passord, av signerte samtykkeskjemaet fra informantene. Dette er tiltak som beskytter informantene som deltar i undersøkelsen.

NSD er personvernombud for alle universiteter og høyskoler, flere helseforetak og en rekke frittstående forskningsinstitutter og kompetansesentre. De veileder og gir råd til institusjoner, forskere og studenter i personvernspørsmål. Skal du skrive oppgave som omhandler mennesker, er spørsmålet om personopplysninger svært aktuelt. (Dalland, 2020:169)

Dalland (2020) sier at personopplysninger handler om vurderinger av opplysninger knyttet til hvert enkelt menneske. Eksempelvis navn, personnummer og adresse, dette er direkte opplysninger. Eller kjønn, stilling og sted, dette er i forhold til bakgrunnsopplysninger.

3.5 Kvalitet i forskningsarbeidet

Denne delen handler om overførbarhet, gyldighet og pålitelighet som brukes i kvalitative studier, disse begrepene er relatert til kvantitative studier som bruker validitet, reliabilitet og generalisering. Jeg skal forklare hva begrepene omhandler og diskutere hvordan jeg har økt påliteligheten eller hvordan dette prosjektet kan overføre kunnskap igjennom denne oppgaven.

Generalisering er ikke beregnet til kvalitative studier, på bakgrunn av at kvalitative studier ikke er generaliserbare. Generalisering i kvantitative studier er statistiske og må ha et stort utvalg av personer, dette er sjeldent mulig i kvalitative studier (Ringdal, 2018). Overførbarhet i kvalitative studier brukes heller som overføring av kunnskap (Johannessen mfl., 2016). Thagaard (2018) viser til at overførbarhet handler om resultater fra prosjektet og tolkning som gir grunnlag for diskusjon om overførbarhet. *Vi stiller spørsmål om den tolkningen vi utvikler innenfor rammen av et prosjekt, også kan være relevant i andre sammenhenger. Det er betydningen av sosiale praksiser som gir grunnlag for konklusjoner om overførbarhet* (Gobo, 2007:423 I Thagaard, 2018:194).

Tiltakene i seg selv vil kunne brukes til andre barn som ikke nødvendigvis har selektiv mutisme, men for eksempel er sjenert, har innagerende atferd eller som har behov for å bruke lignede tilrettelegging. Dette prosjektet kan brukes i andre sammenhenger til en viss grad, det vil si at store deler av prosjektet er rettet mot barn med selektiv mutisme i barnehagen. Dette prosjektet kan overføres til barn i skole eller på videregående både i forhold til tilretteleggingen og i forhold til rettigheter og diagnosekriterier, men da med tanke på diagnosen selektiv mutisme. Den kan overføres i andre situasjoner og sammenhenger så lenge det er relatert til innagerende atferd, sjenanse eller selektiv mutisme.

Reliabilitet er ifølge Johannessen mfl. (2016) test teori som benyttes i kvantitative studier. Begrepet reliabilitet brukes at kvantitative studier, mens i kvalitative studier brukes begrepet pålitelighet. Johannessen mfl. (2016) mener at det vil være umulig å få de samme resultatene dersom en annen forsker prøver å «duplisere» en kvalitativ studie. På bakgrunn av at observasjoner er kontekstavhengig og intervju går ut på andres menneskers erfaringer, opplevelser og refleksjoner. Johannessen mfl. (2016) mener at ingen kan tolke på samme måte, men sier at man kan øke påliteligheten ved å gi en god og detaljert beskrivelse av valg og gjennomføringene av innhentingene av data. (...) *hvilke data som brukes, hvordan de*

samles inn, og hvordan de bearbeides. (Johannessen mfl., 2016:231). Dette har jeg forsøkt å gjøre til min beste evne, ikke bare under metodedelen, men også under de andre delene av prosjektet.

Tjora (2017) sier at man som forsker har et engasjement rundt valget av tema og problemstilling, forskerens egne motivasjoner og engasjement kan komme frem som støy underveis i prosjektet. Jeg som forsker er klar over at mine erfaringer kan være med på å påvirke dette prosjektet, men uten mine erfaringer omkring selektiv mutisme ville jeg ikke ha valgt dette som problemstillingen, jeg har begrenset erfaringer rundt selektiv mutisme.

Underveis i prosjektet har jeg prøvd å være presis i hvordan jeg for eksempel gjennomførte intervjuene mine og mine valg som gjorde dette til mitt prosjekt. Jeg er som nevnt tidligere klar over hvordan mine tidligere erfaringer kan ha påvirket prosjektet, men jeg har påsett at kodene er referert til det informantene faktisk sier, og at mine erfaringer ikke skal være i veien for å se på informantens erfaringer. Jeg brukte diktafon under intervjuene og transkriberte intervjuene i ettertid som sikrer det informantene snakket om, dette sikrer troverdigheten av funnene. Samtidig hadde jeg et semistrukturert intervju med åpne spørsmål, jeg var påpasselig med å ikke lede informantene, dette var med på å sikre gyldigheten i intervjuene. Informantene kunne snakke fritt og ta opp erfaringer under gitte temaer, jeg hadde også sendt intervjuguiden på forhånd til informantene slik at de skulle være forberedte.

Befring (2010) refererer til validitet som gyldigheten i måleresultatet, i kvantitative studier er validiteten målt i statistikk og tall. I kvalitative studier blir validiteten referert til gyldigheten i prosjektet. Jeg sikrer gyldigheten med å ha avgrensninger i forhold til utvalg av informanter som undersøkes (Befring, 2010). Informantene er fra forskjellige kommuner og alle informantene har en høyere utdanning som også sikrer gyldigheten i forhold til faglige begreper og metoder innenfor problemstillingen. Litteratur har også med gyldigheten av prosjektet, jeg hadde litt problemer med å finne relevant litteratur hvor selektiv mutisme var omtalt med tiltakene ASK og visuell støtte. Selektiv mutisme i søk på norsk hadde mindre innhold, enn søkt på engelsk, jeg fant flere artikler og bøker på engelsk, enn på norsk, dette kan påvirke gyldigheten i prosjektet.

4 Funn

I denne delen av prosjektet skal jeg presentere mine funn av intervjuene kodegruppene i analysen fra intervjuene er **tilrettelegging** og **PP-tjenestens samarbeidspartnere**. Jeg har tre informanter som jeg har gitt fiktive navn til slik at det skal være lettere for meg å skille de fra hverandre. Navnene til informantene er: Kristina, Stina og Helene. Som sagt under metodedelen er informantene fra forskjellige steder i landet. Jeg har valgt å skrive «barnet» hvor informantene enten sier hun eller han, dette er med på å anonymisere kjønnet på barnet.

Jeg startet med å spørre om informantenes utdanning, hvor lenge de hadde arbeidet på PPT og hvor de hadde arbeidet før PPT, altså i barnehagen eller i skole. Alle hadde barnehagelærer utdanningen i bunnen.

«Stina»: har videreutdannelse i spesialpedagogikk, arbeidet tidligere i en stilling som spesialpedagogisk veileder.

«Helene»: har master i pedagogikk, har tidligere arbeidet mest i barnehagen og litt i skolen.

«Kristina»: har master i logopedi, har tidligere arbeidet som pedagogiskleder i barnehage og arbeidet som lærer på skolen.

Alle tre har i tillegg ulike tilleggsutdannelse, i veiledning, rådgivning og/eller prosjektarbeid.

4.1 Tilrettelegging

Jeg kom frem til kodekategorien *tilrettelegging* utfra hvordan informantene snakket om tiltak og metoder for å trygge barnet i barnehagen. Spesifikk tilrettelegging fra informantene var *Defokusert kommunikasjon* og *ASK og visuell støtte*. Holdninger og mindre grupper kom frem som en metode for å gi trygghet og forutsigbarhet for barnet. Da jeg startet prosessen med kodingen fant jeg et mønster i metoder som gikk igjen hos informantene, dette fortalte meg at hvilke metoder og tiltak som var rettet mot arbeidet med barnet.

Kun en av informantene snakket om at holdninger i forhold til barnet kan benyttes som del i tilretteleggingen for barn med selektiv mutisme. Jeg startet å se etter teori og litteratur om dette temaet, fant jeg ut at dette er sentralt i arbeidet med alle barn, og særlig barn med selektiv mutisme. Derfor valgte jeg å ta dette med å ha dette med under tilrettelegging. Hovedfunn under tilrettelegging er definitivt bruk av defokusert kommunikasjon og mindre gruppe, dette gikk igjen hos alle informantene. ASK gikk igjen hos to av tre av informantene.

Jeg hadde et spesifikt spørsmål om teknologiske hjelpemidler, om det ble anbefalt eller brukt i sakene de hadde hatt angående barn selektiv mutisme. Helene brukte google maps og bilder til forberedelser, enten i plenum med hele avdelingen eller i forberedelser hvor de er en til en, barnet med selektiv mutisme og den trygge voksne. Det kan være som et støtte til visuell støtte, en annen måte å vise bilder og kart på.

Helene: Det er ikke brukt noen fancy teknologiske apper eller noe sånt, det er brukt det som er tilgjengelig slik som google, det blir mye brukt. Gjøre det enklest mulig og brukt det man har, og det er jo en god visuell støtte. Jeg har brukt digitale hjelpemidler til forberedelser av barnet hvor vi er en til en, det er brukt blant annet google maps hvis barnehagen skal til for eksempel biblioteket. Eller søkt opp bilder fra google, men det kan de også bruke i plenum med resten av avdelingen. Det er for at de skal få en oversikt over hvor de skal og hva som forventes av de

Helene refererer til bruk av google i forberedelser til for eksempel tur til biblioteket. Med andre ord til å forberede barnet på dager som er annerledes enn vanlige barnehagedager.

Med teknologiske hjelpemidler tenkte jeg hovedsakelig på nettbrett eller Ipad, med fokuserte apper. Slik at barn med selektiv mutisme kan benytte seg av det, enten som en alternativ måte å kommunisere på, eller ved bruk som støtte. Ingen av informantene har brukt Ipad eller nettbrett i barnehagen til barn med selektiv mutisme. Det var kun Helene som brukte bilder og kart på google, i sammenheng med for eksempel tur til biblioteket.

4.1.1 Defokusert kommunikasjon

Jeg hadde et åpent spørsmål om hvordan tiltak som ble brukt for barn med selektiv mutisme. Alle tre svarte at de hadde anbefalt blant annet defokusert kommunikasjon. Stina har erfaring fra å ha testet det ut selv, mens Kristina prøver å hjelpe barnehagen med å gi forskjellige eksempler. Helene viser hvordan man kan bruke defokusert kommunikasjon med barnet. Og tar opp hvordan man kan utfordre barnet etter hvert.

Helene forklarer hvordan barnehagen kan bruke defokusert kommunikasjon:

Helene: For det første må man ta noe barna er interessert i, det er utgangspunktet når man tenker sånn type frilek, der kommer det jo inn det her med hvordan de voksne er som kommunikasjonspartner. Dette med plassering, plassering i forhold til barnet dette med å legge opp til non-verbale kommunikasjon, det her med å bekrefte og det å være litt undrende sammen med barnet den voksne har inkluderende væremåte både verbalt og non-verbalt.

Helene nevner noen kjernepunkter når det kommer til å bruke defokusert kommunikasjon, men stiller spørsmål til hvordan de voksne er som kommunikasjonspartner. Stina nevner

kjernerpunktet med defokusert kommunikasjon: *Defokusert kommunikasjon altså hvor vi ikke skal konfrontere barnet, men heller å være undrende.*

Helene gir også et eksempel på hvordan man kan bruke defokusert kommunikasjon via en bamse, hun påpeker også at det er veldig individuelt hva barnet klarer og hva barnet er komfortabelt med.

Helene: Det kan jo være noen klarer å få den defokuserte kommunikasjonen med det at du rett og slett prater med kosebamsen til barnet. Det kan være et triks, ikke sant, at du prater med bamsen, så da kan jo, enten kan barnet få bamsen til å kvitre eller å få bamsen til å nikke eller rise på hodet. Ja det er veldig individuelt.

Helene mener at de voksne kan prate via bamsen til barnet, hvor barnet igjen kan svare via bamsen. Stina kunne fortelle at hun selv hadde testet defokusert kommunikasjon på et barn. Stina var på en observasjon i barnehagen, egentlig skulle hun ikke være aktiv under observasjon, men barnet som Stina skulle observere gikk etter henne. Det var perling som aktivitet ved bordet, og Stina ut at hun kunne prøve defokusert kommunikasjon, siden hun ikke klarte å være usynlig overfor barnet.

Stina: så skulle det være perling og sånt og så tenkte jeg nei nå må jeg prøve ut noen av de her tipsene som er. Blant annet ikke still direkte spørsmål, men vær undrene, så da satt jeg nå der å perla og lot som om det var den naturligste tingen i verden. Og så satt jeg bare der og lurte på, fordi at jeg fant jo ikke disse perlene, er det noen flere gule her? Og plutselig så var barnet bidragsytende til å høste frem perler, ikke noe kommunikasjon, men på en måte og en kommunikasjon, for jeg tenker at barnet non-verbalt svarte på det jeg undret meg i forhold til

Stina kunne fortelle at det var flere slikt runder, hvor hun undret over fargene, Stina var selv overasket over at defokusert kommunikasjon fungerte og kunne si at: *Det funker med de her tilnærmingen som de skisserer i defokusert kommunikasjon, ja det gjør de.* Kristina sier også at hun ofte prøver å gi eksempler til barnehagen: *jeg prøver å vise de masse eksempler på hvordan man kan ha samtaler med barn uten å stille direkte spørsmål.*

Her gir Kristina konkrete eksempler på hvordan de voksne kan kommunisere, uten å stille direkte spørsmål, samtidig som de inkluderer barnet under samtalen.

Kristina: så du må liksom gi de eksempler på for eksempel hvis de skal snakke om påskeferien og litt hvordan man kan kommunisere og inkludere alle barna i samtalen uten å stille direkte spørsmål. Så, det er jo egentlig lett, men egentlig vanskelig. Etter påskeferien så har man snakka med foreldrene til det her barnet. Man vet hva de har gjort i påsken. Så når runden går rundt bordet med at alle snakker om hva de har gjort så kan man inkludere barnet med å si at pappa sa jo at dere hadde vært på hytta, ikke sant ingen

spørsmål, men invitere det barnet til å være med i dialog, uten å stille spørsmål. Det finnes jo mange måter som man kan inkludere på, men det krever jo høy bevissthet av de ansatte

Kristina gir spesifikke eksempler til de voksne i barnehagen på hvordan man skal invitere og inkludere barnet i dialog. Hun nevner at det er lett, men egentlig litt vanskelig. Det krever bevissthet av de ansatte og de ansatte må være litt kreativ for å klare å inkludere og invitere barnet med i samtaler, uten å stille direkte spørsmål, og heller ikke stille krav til barnet. Kristina sier videre at det er viktig at de ansatte ser etter eller gjør seg noen observasjoner på hvordan barnet kommuniserer, uten bruk av språk eller verbal kommunikasjon.

Kristina: Sånn sett skal man være god til å se etter hvordan barnet kommuniserer, selv om de ikke bruker ord, men det er jo barnehagelærere veldig god på, de er kjempegode til å tolke barns signaler

Dette handler om å se etter barnets kommunikasjon, altså den non-verbale kommunikasjon. De ansatte i barnehagen kan se på hvordan barnet kommuniserer med andre barn i barnehagen eller hvordan barnet leker med andre. Kristina snakker videre om at man kan innføre mere non-verbale oppgaver i situasjoner slik som samlingsstunder, fremfor å ha forventinger til verbal-kommunikasjon.

Kristina: Mange barn kan jo det mestre hvis det bare er lagt til rette og når man har samlinger så i istedenfor at man skal prate så mye så kan man si at, rekk opp handen den som har lyst til å velge et kort, altså man kan velge, det er mye man kan gjøre med non-verbal, men så er det litt sånn bekrefte barna på alle måter, så bare det med å være nær, å se de, med kroppen og med blick og med annerkjennelse så kan man jo inkludere de uten at man trenger å stille de de samme spørsmålene som man kanskje gjør til andre barn.

Kristina snakker om å bekrefte barnet på alle måter, både verbalt og non-verbalt. Samtidig som at de voksne ikke stiller de samme kravene til barnet med selektiv mutisme som de andre barna i avdelingen med tanke på verbal kommunikasjon.

4.1.2 Alternativ og supplerende kommunikasjon og visuell støtte

Under intervjuet kom det frem fra to av tre informanter hadde brukt eller referert til lovverket i barnehageloven om ASK. Jeg har derfor tatt med litt om visuell støtte i forhold til at det ble tatt opp under intervjuene.

Stina tar opp at alle barna i barnehagen skal kunne være med å medvirke hverdagen i barnehagen, også barn med selektiv mutisme, Stina sier at disse barn kan medvirke ved å gjøre forskjellige valg.

Stina: Jeg tenker at generelt barn i barnehage skal være medvirkende på sin hverdag, og det er de ved at de får gjøre ulike typer valg. Det tenker jeg er ikke annerledes i forhold til de barnene som har selektiv mutisme, de skal også få lov å gjøre valg, det handler bare om at vi må tilrettelegge for en alternativ måte at de kan velge på

Barn med selektiv mutisme kan være medvirkende i hverdagen, det handler om at de får tilrettelegging ved å velge på en alternativ måte. Kristina sier også noe lignende, men tar opp at man i barnehagen bør legge til rette for non-verbal kommunikasjon: *så jeg tror man må være mer kreativ for å få frem den her stemmen. Du må legge til rette for non-verbal kommunikasjon med barna for å få de til å få, mere medvirkning. Å være kreativ for å finne måter barnet med selektiv mutisme kan være medvirkende, de kan for eksempel bruke bilder som en type tilrettelegging for å få deres meninger fram.*

Stina viser til et eksempel på hvordan man kan bruke visuelle bilder som støtte til barnet. Hun brukte kimslek, som handler om at man gjemmer ting under et teppe, og så skal man ta bort en eller flere objekter, løfte opp teppe, så skal barnet si hva som er tatt bort. Stina fant fort ut at denne leken kunne være vanskelig for barnet med selektiv mutisme.

Stina: Barnet åpnet jo ikke munnen sin og ville jo ikke kunne si i det tele tatt hva som var borte. Så tok vi bilde av alle tingene som vi hadde under det, så lå bildene vedsiden av, så kan man jo si at ja men det blir jo ekstra hjelp, ja men målet er det da nødvendigvis ikke å kunne klare å huske, for barnet var jo målet det å skulle kunne klare å kommunisere. Og så ble barnet bekreftet: du så det ja dukken var borte helt rett og koppen var borte mm, bra også viste man det

Som Stina sa var ikke målet i denne sammenhengen at barnet skulle huske hva som var borte under teppet, men at barnet skulle klare å kommunisere hva som var borte. Målet var at barnet skulle klare å peke på bildene, som var en form for kommunikasjon. Kristina fortalte at barnehagen bruker ASK tavler, når jeg snakket med Kristina sa hun at barnehagen akkurat hadde startet med det.

Kristina: De har slike ask tavler på hver sin plass ved bordet, slik kan de peke på de forskjellige matrettene eller slikt, salami og leverpostei og slikt. noen klarer å peke og noen klarer ikke det. Det er bare slike som er klistret på plassen med noen faste symboler med drikke og iste og pålegg og slikt.

Som Kristina sier er det bilder eller symboler som alle barn kan peke på, men kun i forhold til mat og drikke ved barnas plasser ved spisebordet. Kristina sier videre at barna kan bruke det som kommunikasjon til en viss grad, men presiserer at det ikke egentlig er lagt opp til barn med selektiv mutisme

Kristina: Så du kan bruke det til å kommunisere med bordet til en viss grad, men ikke så mye mer, men det er absolutt mange muligheter der, hvis man går litt videre på det. De bruker det på alle ungene selvfølgelig, det gjør de.

Med det at barna kan kommunisere hvilket pålegg og drikke de vil ha, er jo ikke mye kommunikasjon og medvirkning, men det er en start, og denne barnehagen hadde akkurat startet med dette. Som Kristina sier, er det mange muligheter om barnehagen går videre med dette. Kristina tar også opp konkrete eksempler under intervjuet om hvordan barnehagen kan inkludere alle barna under samlingene, uten at barna i avdelingen trenger å svare verbalt, men heller frivillig non-verbalt svar.

Kristina: Når man har samlinger kan man istedenfor at man skal prate så mye, så kan man si, rekk opp handen den som har lyst til å velge et kort, altså man kan velge, det er mye man kan gjøre med non-verbal kommunikasjon.

Kristina sier også at barnehager som har ordensbarn, hvor barna har forskjellige oppgaver i løpet av dagen, kan det endres fra å ha verbale oppgaver, til non-verbale oppgaver. Som eksempel sier Kristina: *man skal hente noe, eller peke på noe i stedet for å stå å si ting.*

I den sakkyndige vurderingen til Stina refererer hun til noen paragrafer i barnehageloven §31, §37 og §39. hvor Stina sier at barnehagen selv skal kunne velge hvilket kommunikasjonssystem de ønsker å benytte i samråd med foreldrene dette med utgangspunkt i §39 som omhandler ASK.

Stina: Paragraf 31 som sier noe om rett til spesialpedagogisk hjelp og der anbefaler jeg timetall. I tillegg til det så har du paragraf 37: barn med nedsatt funksjonsevne som ehm, barnehagen kan søke på, i samråd med foreldrene selvfølgelig. §39, sier at barn med helt eller delvis mangler funksjonelt tale og har behov for alternativ og supplerende kommunikasjon, skal få bruke egnet kommunikasjonsformer i barnehagen. Et alternativt kommunikasjonssystem. så hvordan type kommunikasjonssystem, om de da velger tegn til tale, om de velger bilde kommunikasjon om de velger et systematisert strukturert kommunikasjonssystem ala peks eller hva de velger, må de gå inn i dialog med foreldrene om.

Dette er referert til i den sakkyndige vurderingen som Stina laget i forhold til barn med selektiv mutisme. Jeg skal se nærmere på lovverket under drøftedelen. Men valg av kommunikasjonssystemer i samråd med foreldrene er viktig på bakgrunn av at foreldrene kjenner barnets kommunikasjon og kan snakke med barnet om barnets meninger ved bruk av kommunikasjonssystemene.

I forhold til visuell støtte som også ble nevnt under intervjuene sa Helene at hun hadde ikke brukt det eller anbefalt det til barnehagene, men hun syntes at det var en god ide.

Helene: ikke utover det som man på en måte anbefaler i det allmenn pedagogiske, men det er ikke en dårlig ide og bruke det. og da tenker jeg jo mer sånn her type behov som de kan liksom peke på ikke sant ja og nei, vil ha mer.

Helene mener at man kan bruke visuell støtte ved ja, nei og vil ha mer, hun tenker mer i forhold til behovene som man har i løpet av dagen. Hun presiserer også at hun vil anbefale å bruke det i hele avdelingen slik at barnet med selektiv mutisme ikke skal føle seg annerledes enn andre barn.

Helene: Et visuelt hjelpemiddel, det kan absolutt være en stor støtte. Du må huske å også at det er noe med det der å liksom hele tiden ha en balansegang, det er jo også noe med det der at de ikke skal føle seg mer på en måte ekskludert eller uvanlig enn andre barn de vil jo være som de andre barna og med de andre, det er jo det de aller fleste barna vil. Det å ha de visuelle hjelpemidlene i allmenn pedagogikken har jeg tro på, at det ikke blir til at dette er dine hjelpemidler

Helene snakker om at det er viktig å eventuelt bruke visuell støtte på hele avdelingen, til alle barna. Helene mener at alle ønsker å være som de andre barna, altså hvor de ikke har behov for ekstra hjelp. Som sagt innledningsvis i tilretteleggingen har Helene brukt google bilder og maps som en metode for visuell støtte, enten en til en – eller i plenum for å forberede barnet eller barna på dager som er annerledes.

Helene: Det er ikke brukt noen fancy teknologiske apper eller noe sånt, det er brukt det som er tilgjengelig slik som google, det blir mye brukt. Gjøre det enklest mulig og bruke det man har, og det er jo en god visuell støtte. Jeg har brukt digitale hjelpemidler til forberedelser av barnet hvor vi er en til en, det er brukt blant annet google maps hvis barnehagen skal til for eksempel biblioteket. Eller søkt opp bilder fra google, men det kan de også bruke i plenum med resten av avdelingen. Det er for at de skal få en oversikt over hvor de skal og hva som forventes av de.

Dette er relevant i forhold til bruk av tilrettelegging, visuell støtte enten ved bruk av bilder, eller ved bruk av kart som viser hvilke dager de skal dra til andre steder, som for eksempel på biblioteket. Kristina sier ikke så mye om visuell støtte, men nevner at det brukes i hele avdelingen: *ja, men mest i form av dagsplaner og slike ting, ikke så mye som har vært veldig direkte mot barn med selektiv mutisme.* Stina henviste til loven om ASK og sier at hun presiserer til barnehagene om bruk av visuell støtte: *Det som jeg har snakket med barnehagene om, det er nødvendig, altså å gi visuell.* Helene er den som sier noe utdypende om dette, mens Kristina og Stina kun nevner det.

4.1.3 Mindre grupper

Det tiltaket som ble anbefalt er bruk av mindre grupper i barnehagen. I denne delen vil jeg presentere funnene av tilrettelegging i små grupper og stiller spørsmål om barnet med selektiv

mutisme blir tatt ut av avdelingen. Stina mener a barnehagen generelt prøver å dele barnegruppen opp i mindre grupper.

Stina: Så forsøker jo barnehagene i størst mulig grad generelt og dele opp i mindre grupper, fordi at de erfarer jo også, altså enten de har spesped eller ikke at det er for mye å ha tjue unger, du klarer ikke å ivareta alle tjue.

Stina sier at barnehagen nødvendigvis ikke har behov for spesialpedagogisk hjelp for å kunne dele barna opp i mindre grupper. Som hun sier kan det være vanskelig å ivareta tjue barn, hvor alle har samme aktivitet og er i samme rom. På spørsmål om barnet med selektiv mutisme blir tatt ut av avdelingen for en til en timer, svarte Stina at barnet ikke blir tatt ut av avdelingen, Barna generelt ble delt inn i små grupper.

Stina: Ehh ehh, ikke totalt ut av barnegruppen, men altså gruppen er jo ganske stor nu 18, 20 barn kan det jo å være, ehm og når vi vet at de ikke prater sammen med 18 20 barn, eh så er min anbefaling, når jeg skriver sakkyndig på de her barna, at de skal få lov til å fungere i mindre enheter, hvor de kan gjøre seg erfaringer at det er okei å prate, det går an å prate. Og hvor de klarer den her vanvittige høye dørstokken som det er for de og klare. For noen er det nok at det er bare ett barn, for noen kan det være flere barn.

Stina sier at barn med selektiv mutisme ikke blir totalt tatt ut av avdelingen, men heller i mindre enheter, Hun mener mindre grupper, på denne måten er med på at barnet med selektiv mutisme etter hvert kan blir trygg på å snakke i mindre grupper. Hun sier at det er viktig å se hvor mange andre barn, det aktuelle barnet klarer å snakke med, eller leke med. Videre forklarer Stina at det står i hennes sakkyndige vurderinger at det anbefales å utvide med antall barn, når barnet oppleves mestring (altså litt større gruppe).

Stina: Sakkyndig vurdering anbefaler at det skal utvides når man ser mestring. Jeg tenker at det som er viktig er at barnet hele tiden skal kjenne en trygghet, men at den også skal kjenne ei mestring

Barn med selektiv mutisme skal oppleve mestring og trygghet, men også utfordring. Når barn med selektiv mutisme klarer å være rundt et eller to andre, kan man gi utfordring med å økt et barn til i gruppen. Kristina mener også at det er viktig å kunne dele barna i grupper, men gjerne grupper som barnet er trygge i. Hun sier ikke hvordan man kan dele gruppene inn i trygge grupper. Man kan for eksempel dele gruppen inn slik at barn med denne utfordringen er i samme gruppe som en venn de er trygg på. Trygge aktiviteter, som ikke er ukjent for barnet anbefales også.

Kristina: Prøve å skape mindre trygge grupper ehh og for barn som er litt store, så er det å kunne trekke seg litt bort. Så litt sånn skjerming for god lek er viktig, trygghet,

tryggeaktiviteter, skjerme de for, prøve å skjerme de barna for vikarer, så langt det går selvfølgelig.

Kristina mener at man skal skjerme barnet med selektiv mutisme for vikarer så langt det lar seg gjøre. Det kan være nødvendig fordi at vikarene ikke kjenner barnet, og barnet kan føle seg utrygg dersom vikaren stiller mange spørsmål. Det kan også gå andre vei, ved at vikaren ikke har fått med seg at barnet med selektiv mutisme ikke snakker, kan det være lettere for barnet å snakke til vikaren. Helene refererer til at barnet med selektiv mutisme trenger gode støttespillere i barnegruppen, en venn som kan hjelpe litt til.

Helene: Finne seg en sånn bestevenn som kan hjelpe litt til, finne de rette støttespillerne i barnegruppen, at man lager seg en samarbeidssituasjon for eksempel at barnet med selektiv mutisme og vennen går ut og blir enig om hva de skal fortelle, også kan liksom vennen si det de har blitt enig om og da er det på en måte begge som har jobbet sammen. Alt er jo på det nivået barnet er, altså hvor vanskelig er det for barnet.

I forhold til det Helene sier om å finne seg en venn i barnehagen som kan hjelpe barnet, kan man dele opp i grupper hvor barnet med selektiv mutisme er med i samme gruppe som vennen barnet er trygg på, etter hvert kan man øke med et barn til i denne gruppen, slik kan man langsam utfordrer barnet med selektiv mutisme.

På spørsmål om barnet med selektiv mutisme blir tatt ut av avdelingen, svarte alle informantene at det er sjeldent barnet blir tatt ut. Kristina forteller at hun har dårlige erfaringer med at barnet taes ut av avdelingen.

Kristina: Jeg har dårlig erfaring med en til en med de her barna da får de all fokus på seg selv, selvfølgelig skal man bygge relasjon, man kan gå i lag å steike noen vafler eller ordne til lunsjen, det kan man gjøre, men da må jo barnet være så trygg med den voksne at de vet at det ikke blir stilt spørsmål som ikke klare å svare på.

Kristina påpeker at det kan være gunstig å trekke barnet ut av avdelingen, dersom man ønsker å bygge relasjoner. Det forutsettes da at barnet er trygg på den voksne, og at den voksne ikke stiller spørsmål som barnet ikke kan svare på. Kristina sier videre at det kan hjelpe å komme ut av konteksten for barn med selektiv mutisme. *For noen så hjelper det å komme ut av konteksten, å komme til den uformelle konteksten sett at man går på tur med tre barn da.* I dette eksempelet er det en i gruppe med tre barn, altså to andre i tillegg til barnet med selektiv mutisme.

Helene sier også at hun sjeldent anbefaler å arbeide en til en, men heller i mindre grupper. Med unntak i om det er behov for en til en trening. Men stort sett går det i mindre grupper.

Helene: Jeg anbefaler gjerne smågrupper og omså bare to, men veldig sjeldent sånn alene, hvis det ikke er noe på en måte grunn til det så er det ikke å anbefale en til en trening. Ikke trening altså i form av nå skal vi jobbe med begrepsforståelse og slike ting, ikke sånn påfallende alenetid for det er det egentlig ingen grunn til. De vurderer jo seg selv i kjempestor grad de barna, så det trenger jo ikke å bli mere vurdering

Som Helene sier er det ikke nødvendig å arbeide en til en med for eksempel begrepsforståelse, barn med selektiv mutisme som Helene og Kristina påpeker, liker ikke å få all fokuset på seg, og de vurderer seg selv i stor grad. Dersom det er behov for en til en trening, eller forberedelser, må selvfølgelig barnet gjøre det sammen med en som barnet er trygg på.

4.1.4 Holdninger

Den siste tilretteleggingen er holdninger. Jeg har valgt å ha holdninger under tilrettelegging da det er relevant og viktig for de som skal arbeide med barnet. Holdninger er sentral både overfor foreldrene og de ansattes, møte med barnet med selektiv mutisme. Holdninger kan sees på som tilrettelegging overfor de som er rundt barnet, de må vurdere og tenke over hvordan holdninger de har overfor barnet. Helene var den informanten som snakket om holdninger, og viktigheten med å være bevist på sine holdninger.

Helene: De er jo eksperter på å lese non-verbale signaler og holdninger, og at det ligger jo i forhold til det å jobbe med holdninger til de voksne.

Helene påpeker at barn med selektiv mutisme er eksperter på å lese non-verbale signaler og holdninger. Hun kommer med eksempel på hvordan hun under veiledning av foreldre og ansatte i barnehagen kan forsøke å se situasjonen fra barnets perspektiv.

Helene: Man må ta det på alvor og at man har et perspektiv takning, ja om vi liksom forstår det ut ifra barnet og at dette er veldig skummet og dette føles ut som det kommer ti ulver etter deg og du er livredd. Så hvordan skal man da tilrettelegge?

Det handler om at de voksne rundt barnet prøver å sette seg selv i barnets situasjon, gjerne for å endre holdningene som man kanskje har mot barn med selektiv mutisme. Kristina mener at det er veldig viktig å bekrefte barnet, ikke bare verbalt, men også med kroppsspråk og blick. Selv om man sier en ting, kan kroppsspråket fortelle noe annet, derfor er det viktig å bekrefte barnet både verbalt og non-verbalt.

Kristina: Men så er det litt sånn bekrefte barna på alle måter, så bare det med å være nær, å se de, med kroppen og med blick og med annerkjennelse så kan man jo inkludere de, uten at man trenger å stille de de samme spørsmålene som man kanskje gjør til andre barna.

Kristna sier her at man ikke behøver å gi barn med selektiv mutisme de samme kravene og spørsmålene, slik man gjør til de andre barna. Stina synes det er viktig å legge til rette for miljøet rundt barnet, det kan gi barnet trygghet til å mestre utfordringer.

Stina: For meg blir det da viktig å tilrettelegge for et miljø som gir trygghet nok til at det skal kunne være mulig, men som samtidig utfordre litt. Det å være delaktig, det å kunne påvirke, det å kunne være en del av gruppen, handler om å kunne bli forstått, når man signalisere noe.

For å oppnå trygghet må man tilrettelegge for miljøet rundt barnet, men også ta hensyn til og tilrettelegge for at barnet skal kunne bli forstått i miljøet. Helene sier noe om dette, når det gjelder å arbeide med holdningene til de voksne.

Helene: Ja da ligger det jo i forhold til det å jobbe med holdninger til de voksne. Jeg tenker at hvis du har barn som ikke prater til deg så er det liksom litt naturlig at ingen prater, for hvis du ikke får svar hos barnet, så slutter du å snakke til det. Ikke sant så det å tilføre på en måte holdningene og kunnskapene om selektiv mutisme.

Helene mener at dersom barnet ikke snakker, eller svarer verbalt til de voksne, kan det være naturlig at de voksne slutter å ta kontakt med barnet, fordi det svarer ikke. Med dette mener Helene at det er viktig å arbeide med holdninger hos de voksne. Videre sier Helene at holdningene handler om de voksenes forståelse av barnet.

Helene: Holdningene til de voksne og deres forståelser av barnet, for de barna de er jo veldig sensitiv, selv om de ikke uttrykker noe så tenker nå jeg veldig ofte (om det bare er selektiv mutisme da) så forstår barnet det.

Helene mener at barnet forstår og senser de holdningene de voksne har. Helene sier nevner om det kun er selektiv mutisme, hvor det kan menes at det ikke ligger noen andre diagnoser annet enn selektiv mutisme, vil barnet forstå holdningene til de voksne.

4.2 PP-tjenestens samarbeidspartnere

I denne delen av funnene vil jeg presentere samarbeidspartnere som PPT ofte samarbeider med. Jeg kom frem til denne kodegruppen når jeg underveis i kodingen fikk et overblikk over hvor mange PPT må forholde seg til. Alt fra tverrfaglig samarbeid med BUP, statped eller andre tjenester, men også foreldre, barnehage og eventuelt støttepedagoger. PPT har som nevnt i oppgave å bistå barnehagen og foreldrene til et godt samarbeid, dette er relevant til problemstillingen fordi tilretteleggingen skal kunne fungere i barnehagen. Dersom de ulike samarbeidssituasjonene ikke skjer som for eksempel mellom foreldrene og barnehagene, kan det være vanskelig å utføre tilretteleggingen for barnet.

Jeg vil presentere funnene av samarbeid på tvers av tjenestene. Underveis i intervjuet kom det frem at Kristina brukte å drøfte anonymt med Statped om tilrettelegging i barnehagen.

Kristina: Jeg var i kontakt med statped og drøftet mye anonymt med de, om liksom er tiltakene god nok og slikt, vi jobber jo tett med statped. Det er veldig lett å ta kontakt med statped for anonym drøfting, det har jeg gjort, ehh ja jevnt og trutt. Og det er sånn langtekkelig arbeid med barn med selektiv mutisme det er ikke alltid at det går så fort fremover, så det er fint å ha noen å drøfte med, for å sjekke at tiltakene er gode nok.

Det kom senere frem i intervjuet at Kristina hadde henvist et barn til statped, det var statped selv, underanonym drøfting som hadde kommet med denne anbefalingen. I etterkant kunne hun fortelle at hun selv hadde fått veiledning fra de i statped. Stina forteller at dersom hun ikke har kunnskap om selektiv mutisme eller en annen problematikk, tar hun kontakt med statped eller andre tjenester som innehar spisskompetanse på området.

Stina: Der jeg ser jeg ikke har kompetanse nok nå da i forhold til selektiv mutisme eller skulle det være noen annen type problematikk, ehh så må jo jeg kontakte for eksempel statped eller en annen tjeneste som har mere spisskompetanse på det området.

PPT har støtte i å bruke statped eller en annen tjeneste som for eksempel BUP for å innhente kunnskap og råd i forhold til tiltak eller veiledning. Helene tar opp at hun har arbeidet sammen med BUP i de sakene hun har hatt, hun beskriver det som et dobbeltløp. Helene har delt ansvar med BUP, de har avtalt hva Helene har ansvar for og hva BUP skal bistå med.

Helene: men når det er snakk om selektiv mutisme så er det gjerne kjørt et slikt dobbeltløp, med BUP da. De sakene jeg hadde med barn som har selektiv mutisme, så gjør man på en måte liten sånn avklaring rundt det, BUP henvender seg veldig ofte til foreldrene og så er det jo vi på PPT som henvender oss til barnehagen. så de sakene jeg har hatt så har BUP vært inne litt, også har jeg på en måte tatt det som er imellom. Så det er ofte et dobbeltløp.

Helene har arbeidet med BUP, hun sier at barnehagen ofte sender henvisning både til PPT og BUP, da deles gjerne hvilken tjeneste som gjør hva i forhold til barnehage, foreldrene og barnet.

PPT har som en av oppgavene å gi veiledning til foreldre og barnehager, derfor hadde jeg et spørsmål om de hadde fått kurs eller veiledning før de gikk i gang med arbeidet med barn med selektiv mutisme. To av informantene kunne fortelle at de ikke hadde fått kurs eller veiledning hadde lite kunnskap om selektiv mutisme på forhånd, men at de brukte litteratur og leste seg opp. Den siste hadde fått kunnskap om selektiv mutisme via utdanningen, men fikk ikke kurs eller veiledning på forhånd av arbeidet.

Stina: Nei da, ingenting, det var opp til meg å sette meg litt inn i utfordringen skråstrek problematikken, før jeg går inn i saken, jeg leser meg opp

Helene: Nei, ikke annet enn det som på en måte finnes av litteratur.

Kristina: ja vi hadde jo om det på masteren.

To av tre informanter leste seg opp litteratur og forskning, har de anbefalt tiltak på bakgrunnen av teorien som allerede er der ute. I forhold til Kristina som fikk en innføring om selektiv mutisme via utdanningen, men ikke kursing eller veiledning på forhånd av arbeidet, kan det tenkes at også hun brukte litteratur for å sette inn tiltak til barnet. Senere under intervjuet kunne Kristina fortelle at hun hadde hatt kontakt med statped for anonym drøfting. Samtidig som Kristina hadde henvist et barn til statped, med denne problemstillingen, statpeds gav veiledning i den aktuelle saken. Helene utdyper lite om veiledning, hun forteller at de tilbyr veiledning, og hun kun en gang har gitt veiledning til støttepedagogen, men det er mest veiledning av foreldre og ansatte.

4.2.1 Foreldrerollen i møte med barnehagen

Det kom tydelig frem under arbeidet med kodingen at både Stina og Kristina vektla foreldrene og barnet med selektiv mutisme og at de (informantene) ønsket å ha et godt forhold til foreldrene, med rikelig informasjon om diagnosen. Stina forklarte hvordan hun tok kontakt med foreldrene og viktigheten av samarbeid med de.

Stina: Det første jeg gjør er at jeg ringer til foreldrene og inviterer til en startsamtale hvor de skal beskrive barnet for meg. Fordi det som ligger i posthylla mi er et henvisningsskjema fra barnehagen som foreldrene har godkjent. Men det er barnehagen sin beskrivelse, det er barnehagen sin beskrivelse av kontinuiteten for de her barna fra de er født.

Stina mener at det er viktig å få en beskrivelse at barnet hos foreldrene også, for det er barnehagens beskrivelser i henvisningen, med foreldrenes samtykke. Stina sier videre at hun etablerer foreldresamarbeid og forsikrer seg om at foreldrene får den informasjonen de trenger. Hun forsøker å beskrive rettighetene barnet har, og hvordan foreldrene kan være til støtte.

Stina: For meg er foreldrene de viktigste å ivareta i dette. Mitt foreldresamarbeid handler om en startsamtale ehh det handler om at hvis jeg gjennomfører noen typer testing, så ringer jeg de alltid og forteller at vi har prøvd oss på den der språktesten, eller hva det måtte være. Slik at de også blir informert der, ehhm de er med på den gjennomgangen vi har på utkastet og jeg er veldig veldig tydelig i forhold til de på hva spesped timer betyr, hva slags rettigheter de har etter barnehageloven og at ungene er avhengig av at det er de som kjører brøytepløgen foran de og rydder veien. At de ikke skal la seg avspise med at,

det har vært rykter om at vi ikke kunne gjennomføre, det har vært slik og slik så vi kom oss nå ikke.

Stina starter med en foreldresamtale og holder de oppdaterte under prosessen, dersom barnet med selektiv mutisme skal gjennom nye tester. Stina bruker også «brøyteplog» som en metafor for at foreldrene må rydde veien for barnet, og forklare at det er viktig at barnet får den rette støtten fra foreldrene. Kristina gir også et konkret eksempel på hvordan foreldrene kan ta barnet i forsvar når de for eksempel er på kafe.

Kristina: Jeg er ganske konkret også i foreldreveiledningen, det her med å si at ja hva gjør dere i helga, nei vi bruker å gå på kafe. Ja da tenker jeg at hvis noen andre henvender seg til barnet ditt, så skal du hjelpe barnet, ta barnet i forsvar å si, vet du hva, barnet mitt er litt sjenert skjønner du, derfor så svarer jeg bare. Ikke sant slik at man tar ungene i forsvar så de slipper å stå med den her pinlige stillheten slik de kjenner så godt på, at de vet at her er det forventet til at de skal svare, men de tørr jo ikke å svare.

Kristina mener at det er viktig at foreldrene hjelper barnet dersom barnet får spørsmål fra personer de ikke er trygge på. Samtidig som Stina viser til viktigheten av informasjon til foreldrene, sier hun også at hun må være realistisk i forhold til foreldrene og hva som kan gjennomføres av tiltak.

Stina: Ja og samtidig forsøker jeg å være tydelig i forhold til realiteten i forhold til foreldrene, fordi noen har tanker som ikke er gjennomførbare, og det tenker jeg vi må forholde oss til, de mulighetene som er. Og så har jeg prøvd å si til de, opplever dere noen typer problematikk hvor dere synes det er vanskelig å ta det opp, så ringer dere til meg så gjør vi avtale om et møte, og det hender en god del ganger at det har skjedd.

Stina sier på slutten av sitatet at hun ofte har opplevd at foreldrene har tatt kontakt med henne, foreldrene synes noe er vanskelig å ta opp situasjoner med barnehagen. Kristina viser til forskjellen mellom foreldrene, hvor noen foreldre er innforstått med diagnosen, mens andre kan være mer presset. Kristina tar også opp foreldrerollen som tema og hvordan stille de gode.

Kristina: Prøve å stille foreldrene gode, det er klart foreldrene ser jo ofte ikke barnets vansker i samme grad som barnehagen gjør, det er forskjellig for å si det slik. Det er jo så vanskelig å si noe generelt, for noen er jo helt innforstått og er til og med medlem i selektiv mutisme foreningen og er liksom helt klar på at dette er en diagnose. Andre foreldre er mer pressende barna er jo bare sjenert, å nei om vi bare presse hun så går det jo bra. De har ikke helt forståelsen, å styrke også foreldrenes rolle i møte med barnehagen at ikke de vanskene årsaks forklarelsen med foreldrene eller med å ha blitt skilt eller skjønner du at det har skjedd ting i livet, det velig lett å ja at man kan årsaks forklare det i det da, det kan man selvfølgelig ikke

Kristina sier at det er variasjon i hvordan foreldrenes holdninger til diagnosen er, noen foreldre har full forståelse og prøver selv å sette seg inn i diagnosen, mens andre foreldre kan være pressende overfor barnet, de kan tenke at dersom barnet blir presset nok, vil de til slutt begynne å snakke. På bakgrunnen av dette sier Kristina at det er viktig med veiledning til foreldrene. Videre forteller Kristina at hun også har veiledning til foreldrene i forhold til at de også kan merke stillheten til barnet, på kafe eller i bursdager.

Kristina: Jeg har jo mye veiledning til foreldrene, for det er jo egentlig det samme ikke sant, for det samme som skjer i barnehagen at barnet blir stille, det skjer jo også på fritiden, at barn blir stille i forskjellige situasjoner så det er jo og like mye veiledning til foreldrene. De fleste foreldrene har opplevd at de blir stille, for de har opplevd det på helsestasjonen eller man opplever det på besøk eller i bursdager. De opplever det, men mange tenker bare at de er sjenert, men sant, sjenanse går jo over i barnehagen for alle andre ungene, det er det som er forskjellen.

Kristina mener altså at foreldrene også vil oppleve barnets stillhet, men at de kan tru at det er sjenanse. Helene sier noe om åpenhet til både foreldrene og barna i barnehagen, Helene mener at det kan være viktig å gi informasjon om diagnosen slik at foreldrene forstår hvorfor barnet ikke snakker.

Helene: Åpenhet til de andre barna hvor vi forklarer til barnegruppa hvorfor barnet med selektiv mutisme ikke sier noe, men det er jo klart av vi må jo snakke med foreldrene om det er greit og overfor barnet selv. Åpenhet overfor de øvrige foreldrene i barnehagen, altså at de andre foreldrene får informasjon om barnet og selektiv mutisme. For da kan det være andre støttespillere i foreldrene som også kan forebygge.

Det Helene sier er ikke direkte koblet i møte med barnehagen, men til foreldrene og barna i avdelingen, Helene mener at ved å forklare barna og foreldrene kan de bistå som støttespillere, men det kan også gi en forklaring om barnet ikke snakker til andre når det er i for eksempel bursdager.

4.2.2 Barnehagen i samarbeid med foreldre og PPT

I denne delen er det Helene som utaler seg mest på hvordan PPT kan gi en god veiledning til barnehagen, men også hun sier at PPT stiller opp med veiledning, men barnehagen eller foreldrene må si ifra at de ønsker det.

Helene: Når jeg har vært og veiledet i forhold til det så er det litt slik at de ansatte i barnehagen er litt ja, forstår ikke og ja, føler seg litt sånn til kort kommen het kanskje. At man kan si at det kan være litt der, det ligger også noe som kan være utfordringen

Helene forteller at det er viktig med et godt foreldresamarbeid, men i forhold til barnehagen og foreldrene. Hun tar opp viktigheten av en god dialog og respekt mellom de, for å gi

trygghet til barnet. For barnehagen og foreldrene møtes ihvert fall to ganger om dagen. Helene mener at det er viktig for barnehagen og foreldrene å ha et godt samarbeid i det daglige.

Helene: Det er jo det her og ha det her gode samarbeidet med hjemme det er jo alfa omega, at man snakker med foreldrene og har den gode dialogen med foreldrene i det daglige. Det må være tett foreldresamarbeid, for de barna er nødt til å føle seg hørt og sett, og ikke sant liksom det å se det at foreldrene og barnehagen har en god dialog, og at det er stor tillitt mellom de og respekt mellom de, så trygger dette barnet.

Helene mener at utfordringen kan ligge hos barnehagen, hvor barnehagen kanskje føler at de ikke helt vet hva og hvordan de skal legge til rette for barnet med selektiv mutisme. Helene mener at det er viktig å hjelpe barnehagen med å veilede de når det oppstår utfordrende situasjoner.

Helene: At de voksne også skal på en måte få en ro og trygghet i de utfordrende situasjonene som gjør at de på en måte håndtere barnet på en god måte det er jo gjerne det som skal til, det blir på en måte hovedutfordringen i veiledningen, det er jo liksom ja hvor skjærer det seg hva gjør vi med det ikke sant, hvordan tenker vi rundt det, hvordan bygger vi trygghet, for det er jo det de trenger.

Under veiledningen bruker Helene fellesrefleksjon med de ansatte, slik at de sammen kan finne tiltak og løsninger. Hun sier også at ofte så trenger barnehagen å få et blikk utenfra, altså at PPT kommer på observasjonen, og etterpå forteller hva de har observert.

Helene: Jeg tenker at det i veiledningen er basert veldig på felles refleksjon, og jeg opplever jo også at de ansatte gjerne vil, jeg har ikke møtt noen ukompetente ansatte, det blir litt det å komme med et utenfra blikk, og se liksom barnet sammen med den ansatte.

Helene nevner at det hun kommer inn i barnehagen og kan gi tilbakemeldinger om de tingene hun har sett, hun sier ikke direkte at hun observerer. Det sier Kristina noe om, Kristina sier at hun ofte er ute i barnehagene og observerer.

Kristina: Ja, I barnehagen det er mest veiledning av personalet, det er jo mye observasjoner i barnehagen, observere barnegruppen, observere de voksne, men selv om jeg veileder ganske tett på så, når jeg kommer inn så det første jeg ser er at de stiller direkte spørsmål til barnet og sånne ting, som jeg har bedt de til å ikke gjøre. Så for det er mange av de tiltakene som vi har for barn med selektiv mutisme, som strider litt imot barnehagelærere som så gjerne ønsker å kjøre på med språkstimulering.

Kristina mener barnehagene ikke har en god nok forståelse av tilretteleggingen, som gjør at de ikke klarer å følge rådene og veiledningene til Kristina. Det kan også ha med de ansattes holdninger mot barnet og dets selektive mutisme diagnose. Til slutt sier Stina noe om hva

som er skrevet i hennes sakkyndige vurderinger, hvor hun sammen med foreldrene og barnehagen går igjennom utkastet.

Stina: For når jeg har skrevet sakkyndigvurdering eh så har vi et møte med foreldrene og barnehagen, hvor vi går igjennom det utkastet som er skrevet, så kan de korrigere dersom de synes dette absolutt ikke ligner på deres barn, eller at jeg har skrevet noe som ikke stemmer, men da går jeg også igjennom tiltakene sånn at der har vi snakket om det her

Stina går igjennom utkastet av sakkyndige vurderingen sammen med foreldrene og barnehagen, de går igjennom forslag til tiltak, i dette samarbeidet kan foreldrene eller barnehagen si sin mening om utkastet og på denne måten bli enige om hvilket tiltak som skal benyttes.

4.2.4 Balanse mellom å presse for mye og presse for lite

Alle informantene hadde meninger for hvor mye man kan presse barn med selektiv mutisme. Det kom klart frem at alle informantene var enige i at barn med selektiv mutisme skal få utfordringer i barnehagen, men mente at det måtte en balansegang til. Helene som forteller om hvordan en balansegang må til i forhold til hvor mye man skal presse barnet med selektiv mutisme til å snakke.

Helene: Det er liksom balanse mellom å presse, for jeg tenker jo se at det her å ha en angstlidelse må man jo på en måte jobbe med i det daglige, ikke sant at det å utvide horisontene sine og eksponere seg for ting som kan være vanskelig blir med veldig veldig små skritt, det er på en måte, det tenker jeg er viktig

Helene sier at balansegangen mellom å presse for mye og for lite, handler om å utfordre barnet med selektiv mutisme med små skritt. Stina bruker trappetrinn som et eksempel på hvilket nivå barnet med selektiv mutisme er på og hvordan de skal arbeide for å komme til neste trinn

Stina: Jeg tenker at hvis barnet klarer å prate med en voksen, da tenker jeg at da har du definert et trappetrinn, hvis vi tenker at utviklingen er som en trapp da, bare for å bruke det som en metafor, da tenker jeg at da har jeg funnet ut at i forhold til å kommunisere med andre mennesker så har du kommet på første trappetrinn.

Videre sier Stina at hun vil utfordre barnet med selektiv mutisme for å komme et trappetrinn videre. Da utvider jeg og tar jeg et barn til sammen med barnet med selektiv mutisme og så skal vi se om vi kommer seg et trappetrinn videre. Dersom barnet med selektiv mutisme ikke får en trygg utfordring kan det ifølge Stina være en vanskeligere overgang til skolen.

Stina: Hvis jeg seifer for mye så blir barna mine værende på trappetrinn en til de forlater barnehagen. Og overgangen til skole det er, altså det er.. phø jeg vet ikke jeg altså, det er ut i jungelen omtrent.

Stina snakker om gradvis utvidelse, å få et stille barn til å snakke til et annet barn, dette er også Helene inne på. Helene snakker om å utvide horisontene til barnet med små skritt, hun snakker om balansegangen mellom hvor mye, eller lite man bør presse barnet. Kristina snakker også om press, hun mener at noen barn med denne problemstillingen kan kommunisere med andre barn, men kan ha problemer med å kommunisere med voksne.

Kristina: Hvis at kommunikasjon med andre barn går stort sett veldig bra, det er jo med voksne at kommunikasjon er vanskelig, og det er jo mest det her med å ikke sette dem i situasjoner hvor de blir stille. Ikke presse de for langt slik at det går utenfor det her toleransevinduet deres, så bare prøv å være i den her flytsonen bruker jeg å si, Når man har stilt spørsmål hvor barn ikke kan svare, og vært tenkende opp til barnet, ber de å gjøre noe de ikke klare.

Kristina mener at det er viktig overfor barn med selektiv mutisme at de ikke havner i situasjoner hvor de blir stille, men bør være i flytsonen. Videre forklarer Kristina at dersom de voksne på avdelingen har vært undrende overfor barnet, men prøver å få barnet til å gjøre noe som barnet ikke klare greier har de gått ut forbi toleransevinduet.

5 Drøfting av funn

I denne delen av prosjektet skal jeg drøfte mine funn, sammen med teori. Funnene drøftes med samme overskrifter som brukt i funn delen. Jeg har valgt å gjøre det på denne måten, slik at det ikke blir forvirring i hva jeg drøfter, og at man kan finne referanser til informantene i funn delen under samme overskrift.

5.1 Tilrettelegging

Under tilrettelegging kom det frem at defokusert kommunikasjon, visuell støtte og mindre grupper, var tiltak som de fleste informantene hadde brukt eller anbefalte til barnehagene. De voksenes holdninger mot barn med selektiv mutisme har jeg valgt å sette under tilrettelegging, da dette er sentralt i arbeid med barn. Tilretteleggingen er den mest sentrale delen av oppgaven da problemstillingen er «Hvilke anbefalinger gir PPT til barnehagen for tilrettelegging av barn med selektiv mutisme?»

5.1.1 Defokusert kommunikasjon

Defokusert kommunikasjon er blant de tiltakene som alle informantene anbefalte til barnehagen, da Stina var på observasjon fikk hun testet dette ut. Kristina kunne vise til mange forskjellige eksempler på hvordan man kunne bruke defokusert kommunikasjon. Kristina gav uttrykk for å være litt skuffet over enkelte barnehager, da hun var på observasjon var noe av det første hun la merke til, at de ansatte stilte barn med selektiv mutisme direkte spørsmål. Orebeck mfl. (2014) viser til at poenget med defokusert kommunikasjon er at de voksne må fokusere på å ikke presse barnet til å snakke, Direkte spørsmål virker mot sin hensikt og barnets angst øker.

Helene viste til eksempler som Hammer (2013) har skrevet om, den voksne snakker til barnet igjennom en bamse, eller som Omdal (2016) sier, at barnet kan svare igjennom bamsen. Det er imidlertid veldig individuelt hva som fungerer for det enkelte barn, noe Helene påpeker, man må derfor ikke presse barnet for mye. Helene viser til hva defokusert kommunikasjon er, og hvordan man skal bruke det med barn, hun nevner den voksne som kommunikasjonspartner. Det kan tolkes som at den voksne i samhandling med barnet må være bevisst hvordan den kommuniserer med barnet. Det kan også handle om hvilken person i barnehagen som barnet har tillit til. Kristiansen (2005) sier at det kan være vanskelig å ha en samtale med en person som ikke snakker tilbake, derfor kan man fort gå i fellen av å begynne

å intervju barnet. Når Helene tar opp den voksne som samtalepartner, kan det være viktig at den voksne har en plan, eller en metode som defokusert kommunikasjon til å belage seg på som utgangspunkt for å kommunisere med og til barnet.

Helene tar også opp hvordan den voksne plasserer seg i forhold til barnet, hun sier imidlertid ikke konkret hvordan det er best å plassere seg, ovenfor eller ved siden av. Orebeck mfl. (2014) sier bør den voksne sitte ved siden av barnet, med en felles aktivitet på bordet eller på gulvet, noe som tar bort fokuset fra barnet. Omdal (2016) forklarer videre at øyekontakt kan være vanskelig for barn med selektiv mutisme, dersom man sitter ved siden av barnet er det vanskeligere å få øyekontakt, derfor kan denne plasseringen være et bedre valg, ofte liker ikke barnet øyekontakt.

Stina viser til et eksempel hvor hun selv forsøkte defokusert kommunikasjon, med å undre seg over det som skjedde ved bordet. Hun forteller ikke hvordan hun var plassert i forhold til barnet, men som Orebeck mfl. (2014) sier, ved bruk av defokusert kommunikasjon skal man være undrende. Kristensen (2005) sier at man kan stille spørsmål som «tro om», fremfor «hva tenker du», eller hva mener du». Stina refererte til perlene, og undret seg over at hun ikke fant en spesifikk farge, Kristensen (2005) mener at man ikke skal stille spørsmål om barnet, men rundt aktiviteten som utføres på bordet eller på gulvet. Stina avslutte eksempelet med å si at hun undret seg over at hun ikke fant den rette fargene, flere ganger. Dette støttes også av Orebeck mfl. (2014), man skal fortsette med defokusert kommunikasjon på samme måte, selv om barnet starter med å svare på de undrende spørsmålene.

5.1.2 Alternativ og supplerende kommunikasjon

To av tre informanter hadde brukt en form for ASK i barnehagene, denne erfaringen hadde ikke den tredje informanten. Hun hadde heller ikke benyttet visuell støtte, men mente det kunne være en god ide, forutsatt at dette var et tilbud til alle barna i avdelingen. På denne måten rettes oppmerksomheten ikke spesielt mot barn med selektiv mutisme ved eksempel bruk av bilder.

Kristina jobbet med en barnehage som nettopp hadde startet arbeidet med ASK, hun fortalte at dette opprinnelig ikke var startet med bakgrunn i barn med selektiv mutisme. Barnehagen benyttet ASK peketavle, hvor peketavle ifølge Tetzchner og Martinsen (2016) er «hjulpet kommunikasjon». Dette kan brukes som hjelpemiddel for barn med selektiv mutisme, de kan benytte grafiske tegn, eller bilder valgt i forhold til alder og forståelse. På denne måten kan

barn med selektiv mutisme peke på de utvalgte bildene eller tegnene, slik at det kan gjøre seg forstått. Kristina og hennes barnehage benyttet bilder ved matbordet, da kunne alle barna peke på hvilke pålegg de ønsket. Kristina mener barn med selektiv mutisme til en viss grad kan gjøre seg forstått, men siden valg av bilder er begrenset, kan barnet ha vanskeligheter med å formidle det de egentlig ønsker å fortelle.

Kearney (2010) sier at det kan lages bilder ut ifra hvilket behov man har i løpet av dagen. Ifølge Omdal (2016) kan barn med selektiv mutisme holde tilbake alt av gester eller non-verbal kommunikasjon, hvor det også må tas en vurdering om dette er en mulighet for det enkelte barnet. Noen klarer å peke, mens andre kan synes at dette er vanskelig. Oerbeck mfl. (2019) nevner at det for noen barn kan være vanskelig å si ved hjelp av bilde, at de eksempelvis må på toalettet.

Stina refererer til §39 i barnehageloven som handler om ASK:

§ 39. Barn med behov for alternativ og supplerende kommunikasjon (ASK)
Barn som helt eller delvis mangler funksjonell tale og har behov for alternativ og supplerende kommunikasjon, skal få bruke egnede kommunikasjonsformer og nødvendige kommunikasjonsmidler i barnehagen. (Kunnskapsdepartementet, 2005:13)

Stina lar barnehagen selv bestemme hvilket alternativ kommunikasjonssystemer de velger å benytte til barn med selektiv mutisme. Barn med selektiv mutisme snakker som regel hjemme i trygge omgivelser sammen med foreldrene, så loven om ASK rettet mot selektiv mutisme kan diskuteres. I barnehagen og i fritiden oppstår disse problemene, noen barn klarer å snakke med utvalgte, mens andre ikke klarer å snakke med noen (Johnson og Wintgens 2017)

Ifølge Kunnskapsdepartementet (2017) skal barnehagen tilrettelegge for at alle barn får medvirke. Barna skal få muligheten til å være med å planlegge hva som skal skje i barnehagen. Det står også at barnehagen skal legge til rette for medvirkning, ved å tilpasse barnas alder og individuelle behov, samt erfaring og forutsetninger. Dersom barnet ikke kan snakke eller formidle noe via non-verbal kommunikasjon, kan valg ved hjelp av bilder og figurer være en bra måte for barnet å medvirke på.

5.1.3 Mindre grupper

Alle informantene snakket om mindre grupper som et tiltak. Ifølge Kristina kan det være bra for barnet å bli delt inn i mindre og trygge grupper. Og for de barna som er litt eldre kan det være bra at de har mulighet til å trekke seg litt bort. Omdal (2016) sier at man kan bli delt opp

i lekegrupper med trygge og rolige omgivelser, gjerne grupper med mindre voksenstyrt lek. Omdal (2016) sier at voksenstyrte aktiviteter kan få barn med selektiv mutisme til å trekke seg unna, årsaken til dette er at barnet er redd for situasjoner og hendelser som de er uforberedt på. Kristina nevner at man bør skjerme barnet for vikarer i barnehagen. Lundahl, Ørbeck og Kristiansen (2012) sier at når det kommer nye vikarer i avdelingen, bør barnehagen forberede barnet med selektiv mutisme på det, dette kan være vanskelig, da barnehagen selv ofte ikke kan forutse når de får dette behovet.

I dette tilfellet er det snakk om grupper, dersom et barn klarer å være i gruppe med for eksempel et annet barn, kan man utvide til et barn til. Omdal (2016) mener at barnet med selektiv mutisme skal unngå store grupper. Lundahl mfl. (2012) mener at barn med selektiv mutisme kan klare å si noe i en mindre gruppe, fremfor i en stor gruppe. Ut fra Stinas eksempel, å utfordre barnet på en måte som ikke vil øke barnets angst, kan etter hvert gjøre barnet komfortabelt i større grupper.

Helene gir et eksempel på hvordan barn med selektiv mutisme eventuelt kan få hjelp fra en bestevenn i barnehagen, der de får i oppgave om å hente noe, eller gjøre noe. «Bestevennen» forteller til resten av gruppen hva de fant ut eller gjorde. Omdal (2016) mener at det ikke er bra for barnet, dersom andre barn begynner å svare på vegne av barn med selektiv mutisme, selv om det er godt ment. De voksne må jobbe mot at barnet etter hvert skal klare å snakke selv, uten at andre barn skal være «talerør». Dette er også målet i gruppesammenheng, selv om det da til en viss grad kan være greit at andre svarer.

5.1.4 Holdninger

Under funn kom det frem at Helene var den som snakket om at man må jobbe med holdningene hos de voksne. Holdninger er en nødvendig å relevant del av hvordan de voksne oppfører seg rundt barnet. Ifølge Kristensen (2005) kan møte med omgivelsene for barn med selektiv mutisme, enten fremme eller hemme barnet. Holdninger i møte med selektiv mutisme er avgjørende for hvordan barnet vil utvikle seg. Holdninger generelt er sentral, det kan være holdninger fra eksempelvis foreldre. Om de er positive i form av støtte og hjelp, om de virker bagatelliserende, eller presser barnet for mye (Kearney 2010)

Ifølge Kunnskapsdepartementet (2017) står det i rammeplanen for barnehagene at, personalet skal *fremme likeverd og likestilling*. Da forventes det også at personalet må reflektere over sine egne holdninger. Kristina mener at man skal bekrefte barnet både verbalt og non-verbalt,

å vise barnet bekræftelse også i kroppsspråket. Omdal (2016) mener at barn med selektiv mutisme er sensitive, som tolker andre personer igjennom kroppsspråket og igjennom stemmen. Omdal (2016) mener også at barn med selektiv mutisme vil kunne legge merke Negative holdninger fra de voksne, selv om intensjon til de voksne er gode, og de voksne selv ikke merker holdningen sin.

5.2 PP-tjenestens samarbeidspartnere

Informantene hadde forskjellige meninger i forhold til samarbeid, samarbeidet omfattet distanser som eksempelvis BUP eller statped, men også foreldrene, barnehagen og eventuelt støttepedagogen. Ifølge Lundahl mfl. (2012) har PPT som oppgave å bistå at foreldrene og barnehagen skal ha et godt samarbeid. Derfor er denne delen like relevant som tilrettelegging, uten samarbeid vil ikke tiltakene fungere. I denne delen om PP-tjenestens samarbeidspartnere er perspektivet tatt ut fra PPT og hvordan oppgaver de har i forhold til samarbeid.

Lundahl mfl. (2012) mener at når barn med spørsmål om selektiv mutisme henvises til PPT, bør PPT i samråd med foreldrene henvise barnet til BUP. Lundahl mfl. (2012) sier at det gunstige er at BUP og PPT har et tverrfaglig samarbeid. Lundahl mfl. (2012) sier at BUP kan fastsette diagnosen og avgjøre hvilke tiltak som skal iverksettes.

Lundahl mfl. (2012) sier at PPT har ansvaret for en sakkyndig vurdering, mens BUP har et overordnet ansvar overfor selektiv mutisme. PPT kan ikke sette diagnosen, BUP kan sette diagnosen og eventuelt avgjøre hvilke tiltak som skal iverksettes. I forhold til det Helene sier angående dobbelt løp med BUP, vil det si at de har et tverrfaglig samarbeid hvor de sammen blir enige om hvem som har hvilket ansvar (Lundahl mfl., 2012).

Lundahl mfl. (2012) sier videre at PPT har ansvaret for sakkyndigvurdering, men BUP har det overordnet ansvaret ved behandling av selektiv mutisme. Lundahl mfl. (2012) viser til et eksempel hvor PPT gjør seg ferdig med sin utredning og starter veiledningen av de ansatte på avdelingen, mens BUP tar seg av diagnostiseringen. Meningen med å starte samarbeidet mellom PPT og BUP fortløpende er for å kunne raskere komme i gang med tiltak for barnet med selektiv mutisme i barnehagen.

Kristina bruker Statped som støtte for å sjekke at tiltakene er gode nok, det kan være at hennes faglige usikkerhet i forhold til tiltak, som leder henne til anonym drøfting. Kristina selv sier at selektiv mutisme kan være langtekkelig, det kan ta lang tid før man ser fremgang.

Når Kristina sier at hun drøfter saken anonymt, kan det tolkes at hun ønsker å kvalitetssikre at tiltakene var gode nok.

5.2.1 Foreldrerollen i møte med barnehagen

Når Stina spør foreldrene om hvordan de opplever barnet sitt, kan hun få en annen beskrivelse enn den beskrivelsen som barnehagen har gitt. Foreldrene kan beskrive barnet helt annerledes, eksempelvis barnets språk da barnet kan snakke hjemme, mens det kun snakker med utvalgte, eller at det er helt stille i barnehagen. Dersom barnet overhodet ikke snakker i barnehagen, kan det være vanskelig for barnehagen å si noe om språkutviklingen. PPT får en bakgrunnsinformasjon om barnet fra foreldrene. Lundahl mfl. (2012) refererer dette som et intervju av foreldrene om for eksempel utviklingshistorien til barnet. Dette gjøres gjerne ved første foreldresamtale, for å kartlegge foreldrenes oppfatning om barnet og dets utvikling. PPT har allerede fått henvisning med beskrivelse av barnet, skrevet av barnehagen, med samtykke fra foreldrene Omdal (2016)

Stina kunne fortelle at hun tok kontakt med foreldrene etter henvisningen og ba om en startsamtale, her fikk hun informasjon fra foreldrene om barnets utviklingshistorie som Lundahl mfl. (2012) beskriver.

Med informasjon fra barnehagen og foreldrene, vil PPT kunne få en større forståelse av hvordan barnet blir oppfattet og hvordan utviklingen har vært. Deretter vil PPT foreta egne observasjoner og eventuelt samtale med barnet, men i saker som omhandler selektiv mutisme kan delen om samtale med barnet være vanskelig (Omdal, 2016).

Lundahl mfl. (2012) sier at det er viktig med en god dialog med foreldrene og at det er viktig å gi informasjon, ikke bare om selektiv mutisme, men også hvordan systemet fungerer i forhold til rettigheter barnet har krav på. God informasjon om hvordan utredningen utføres er viktig, samtidig som man sammen med foreldrene blir enige om hva som er best for deres barn. Stina fortalte om viktigheten med å holde foreldrene informert, hun sier at foreldrene må bistå med å være *Brøyteplog* for barnet. Det kan tolkes som å stå på barnets krav som for eksempel støttepedagog eller tiltakene som er iverksatt. Kristina ser også at det er viktig for barnet at foreldrene tar barnet i forsvar, men Kristinas eksempel er rettet mot situasjoner som oppstår på fritiden, på kafe, eller på besøk.

Kearney (2010) sier at det er viktig med god informasjon til foreldrene. De sier at foreldrene er velkomne til selv å observere hvordan barnet er sammen med barn og voksne i barnehagen. Dette kan være rettet mot foreldrene som er pessimistisk og ikke helt har forståelsen av selektiv mutisme.

Barnehagen kan merke stillheten til barnet og barnets atferd i barnehagen, mens hjemme snakker ofte barnet til foreldrene (Kristensen, 2005). Kristina mener at foreldrene vil kunne legge merke til barnets stillhet på besøk, i bursdager eller på offentlige plasser. Det er ikke sikkert at foreldrene tenker at barnet lider av selektiv mutisme, Kristina mener foreldrene kan tenke at barnet er sjenert. Johnson og Wintgens (2017) sier at sjenerte barn kan ofte være litt engstelig for å snakke, mens barn med selektiv mutisme er livredde for å snakke. Det viser i stor grad forskjellen, men det er jo også som Kristina sier, sjenanse bruker å gå over, men det gjør ikke selektiv mutisme. Kristina mener derfor at det er viktig å gi veiledning og informasjon til foreldrene, slik at de kan bruke tiltakene også på fritiden.

Lundahl mfl. (2012) sier at samarbeidet mellom foreldrene og barnehagen kan være vanskelig med tanke på at foreldrene ikke skjønner hvorfor tausheten til barnet er så fokusert. Og barnehagen kan ha problemer med at foreldrene ikke tar tausheten like alvorlig som barnehagen. I forhold til de to forskjellige foreldretypene som Kristina refererer til, beskriver hun foreldretypene som enten helt innforstått med diagnosen, hvor foreldrene melder seg inn i selektiv mutisme foreningen, eller som pressende og lager bagateller om diagnosen.

Kearney (2010) refererer også til to foreldretyper, den ene har lik personlighetstype som barnet, altså holder tilbake verbalt, sier ikke så mye, må kanskje til og med bli oppfordret av personalet til å snakke. Denne typen foreldre kan som regel være mer forstående overfor selektiv mutisme diagnosen og være lettere å samarbeide med, slik Kristina beskriver ovenfor den andre typen foreldre kan være pessimistiske og skeptiske til diagnosen og tiltakene. Ovenfor barnet kan foreldrene være mer pressende. Bergman (2012) sier at foreldrene kan bli frustrert ovenfor barnet. Siden barnet snakker hjemme, men ikke i barnehagen, kan foreldrene tro at barnet selv velger å ikke snakke. De kan derfor presse barnet, noe som virker mot sin hensikt og være vont for barnet. Bergman (2012) nevner også at det å ignorere stillheten er like ille som å presse barnet.

Under funnene kom det frem at Stina og Kristina la stor vekt på å holde tett samarbeid med foreldrene, altså PPT ønsket å sikre foreldrene med informasjon, trygghet og en god dialog.

Stina kunne fortelle at hun ofte måtte stille opp som «mellom mann» mellom foreldrene og barnehagen, hun har blitt kontaktet av foreldrene, som trenger hjelp med samarbeidet med barnehagen, eller trenger hjelp for å ta opp noe de synes er ukomfortabelt.

5.2.2 Barnehagen i samarbeid med foreldre og PPT

Etter Helenes erfaring ønsker de ansatte i barnehagen å hjelpe barnet, men de manglet redskaper til å gjøre det. Lundahl mfl. (2012) mener at det er like viktig å gi god informasjon om selektiv mutisme, både til foreldre og til barnehagen. Samtidig må PPT følge opp foreldre og barnehage og vurdere hvilke hjelpebehov som skal iverksettes, for eksempel bruk av defokusert kommunikasjon. Helene sier at de ansatte kanskje ikke forstår hva selektiv mutisme er, og mener at det kan være en del av utfordringen. Lundahl mfl. (2012) sier at det kan være vanskelig for de voksne å ha en samtale med et barn som er stille, og hvordan man møter stillheten. De voksne i barnehagen kan bli frustrert eller føle seg hjelpeløse, det kan bli en slags maktkamp slik Lundahl mfl. (2012) maktkampen går ut på at den voksne presser barnet til å snakke, enten bevisst eller ubevisst, de voksne kan tro at barnet er stille med vilje. Lundahl mfl. (2012) forklarer videre at de voksne i barnehagen kan ta det personlig, og blir irritert eller lei seg, særlig dersom barnet har utvalgte i barnehagen som det snakker med.

Kristensen (2005) mener at det er barnehagen som vil oppleve stillheten i større grad enn foreldrene, fordi barnet ikke har denne utfordringen hjemme, da de snakker fritt med foreldre og andre de er trygge på. Kristensen (2005) mener at samarbeidet kan være vanskelig da foreldrene ikke opplever barnets taushet i like stor grad som barnehagen. Av samme grunn mener hun at dette også gjelder forståelse for tiltak, de ser ikke utfordringene i barnehagen og skjønner derfor ikke at barnet har behov for ekstra tiltak. Dette kan føre til problemer med å opprette og opprettholde et godt samarbeid mellom barnehage og foreldre. Foreldrene kan tro at barnet selv velger å ikke snakke i barnehagen, og vil med dette forsøke å presse barnet til å gjøre det. Dette er ifølge Bergmann (2012) ikke suksessfullt, det at barnet oppfordres til å ignorere stillheten kan føles vont.

Helene hevder at det er viktig at de voksne i barnehagen opplever trygghet i arbeidet med barnet, dette er viktig både for barnets beste, men også for at de ansatte skal greie å stå i jobben. Informasjon om selve diagnosen kan gi de ansatte større forståelse for diagnosen og hvordan den påvirker barnet. Veiledning i bruk av tiltak ovenfor barnet er viktig. Underveis kan man oppfordre og legge til rette for refleksjon i voksegruppen rundt barnet, på denne måten kan man sammen finne ut hvor og hvordan endringer som kan være gunstige.

Helene sier at det er viktig med et godt samarbeid med foreldrene, men hun refererer til samarbeid mellom foreldrene og barnehagen. Hun nevner god dialog, respekt og tillit mellom hverandre og at det vil være med å trygge barnet. Omdal (2016) sier at det er viktig at foreldrene og barnehagen arbeider sammen om evaluering av tiltakene, at foreldrene de samme tiltakene på fritiden, det er da viktig at foreldrene og barnehagen utfører tiltakene på samme måte. Dette kan være med på å gi trygghet og forutsigbarhet for barnet.

5.2.3 Balanse mellom å presse for mye og presse for lite

Lundahl mfl. (2012) sier at barnehagene og foreldrene ofte tar opp temaet om hvor mye man kan presse barnet, ofte i forhold til det å snakke. Det Helene sier stemmer overens med det Lundahl mfl. (2012) sier. Barn med selektiv mutisme har også sosial angst og nye personer og aktiviteter kan gjøre barnet engstelig.

Kristina nevner dette når det gjelder å skjerme barnet for vikarer i barnehagen. Lundahl mfl. (2012) sier det i slike tilfeller er viktig med informasjon til barnet og forutsigbarhet med tanke på å gjøre nye ting. Det å gi klar og god informasjon i forkant av en aktivitet, kan gi forutsigbarhet og kan dempe angst for barnet. Om man greier å tilpasse informasjonen og gi den i små doser, vil det være til det en fordel.

6 Avslutning

Fra start til slutt i dette prosjektet har jeg presentert selektiv mutisme fra valg av tematikken og problemstillingen, hvor mitt formål med dette prosjektet er å dele kunnskapen om selektiv mutisme og gi en større forståelse av diagnosen. Problemstillingen i dette prosjektet er «Hvilke anbefalinger gir PPT til barnehagen for tilrettelegging av barn med selektiv mutisme?», problemstillingen i seg selv har blitt endret underveis i arbeidet med dette prosjektet. Jeg har tatt temaet om selektiv mutisme og sammenlignet med sjenanse, sosial angst og fobi. Jeg har sett på diagnosekriteriene for selektiv og elektiv mutisme fra ICD-10, ICD-11 og DSM-5, dette gjorde jeg også under sosial angst. Jeg har valgt å skrive om konsekvensene for selektiv mutisme, for å vise hvor alvorlig denne diagnosen/tilstanden kan være, dersom barnet ikke får tidlig hjelp. Dette bringer meg til tidlig innsats som er svært sentral i barnehagen, tidlig innsats skal forebygges og sette inn raske tiltak for barn som viser tegn til utfordringer eller vansker.

Tiltak for barn med selektiv mutisme som er beskrevet under teorigrunnlaget, er referert til funn fra informantene. Defokusert kommunikasjon var av de tiltakene som alle informantene snakket om under intervjuene, det er utført forskning om defokusert kommunikasjon mot barn med selektiv mutisme. Kjernen av tiltaket er å være undrende å stille undrende spørsmål uten å forvente svar, plassering er også viktig under defokusert kommunikasjon helst ved siden av barnet med en fokusert aktivitet på bordet. Alternativ og supplerende kommunikasjon er i forhold til tilretteleggingen bruk av bilder som barna kan peke på. Mindre grupper handlet om å dele barnegruppen opp i mindre grupper under frilek eller voksenstyrt lek, det er større sjans at barnet med selektiv mutisme starter å snakke i mindre grupper, enn i større grupper. Holdninger er et tiltak og et spørsmål til de voksne rundt barnet med selektiv mutisme, de voksne bør reflektere og vurdere om deres holdninger kan være negative eller positive i arbeid med barna. PPT er det siste jeg tok for meg i teoridelen, PPT var viktig å ta med, informantene i dette prosjektet var fra PPT.

I forhold til foreldrerollen i møte med barnehagen var informantens fokus å ivareta barnet og foreldrene, å gi god og nyttig informasjon som kan hjelpe de i møte med barnehagen. Barnehagen i samarbeid med foreldrene og PPT handlet om at PPT la til rette for et godt samarbeid mellom foreldrene og barnehagen, men PPT arbeidet tett på barnehagen med veiledning. Veiledningen skulle legge til rette for at barnehagen forsto tiltakene som skulle

iverksettes, og kompetanseheving av diagnosen til avdelingen i barnehagen. spørsmålet om pressing av barnet ble også relevant, hvor mye kan man presse et barn med selektiv mutisme? Pressing av barnet er en balansegang, skal ikke presses for mye, men heller ikke presset for lite.

Referanseliste

- Befring, E. (2010). *Forskningsmetode - med etikk og statistikk*. Oslo: Det norske samlaget.
- Bergman, R., L. (2012). *Treatment for Children with Selective Mutism*. Oxford: university press.
- Bjørnsrud, H. og Nilsen, S. (2012). Tidlig innsats – overordnede perspektiver. I H. Bjørnsrud og S. Nilsen (Red.), *Tidlig innsats - bedre læring for alle?* Cappelen DAMM AS
- Buli-Holmgren, J. (2012). Tidlig innsats og forebyggende arbeid i barnehagen. I H. Bjørnsrud, & S. Nilsen (Red.), *Tidlig innsats - bedre læring for alle?* Cappelen DAMM AS
- Dalland, O. (2017). *Metode og oppgaveskriving (7. utgave)*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Diagnostic and statistical manual of mental disorders: DSM-5. (2013). Selective mutism (5. utgave). Hentet fra:
<https://cdn.websiteeditor.net/30f11123991548a0af708722d458e476/files/uploaded/DSM%2520V.pdf>
- Grønmo, S. (2016). *Samfunnsvitenskapelige metoder (2. utgave)*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Groven, B. og Rostad, M., A. (2017). Forebygging og tidlig innsats – en historisk, ideologisk og teoretisk innramming. I E., J. Lyngseth og B. Møland (Red.), *Tidlig innsats i tidlig barndom*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Hammer, J. (2013). 08 spesialpedagogikk. Hentet fra
<https://www.utdanningsnytt.no/files/2019/08/22/Specialpedagogikk%208%202013.pdf>
- Johnson, M. & Wintgens, A. (2017). *Selective Mutism Resource Manual (2. utgave)*. New York: Routledge
- Johannessen, A. Christoffersen, L. & Tufte, P., A. (2016). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode (5. utgave)*. Oslo: Abstrakt forlag AS.
- Kearney, A., C. (2010) *Helping Children with Selective Mutism and Their Parents: A Guide for School*. Oxford: university press.

- Kristensen, H. (2005). Taushet er også tale: Selektiv mutisme hos barn og unge. I Barn i Norge: «Se meg». Oslo: Voksne for Barn.
- Kristensen, H. (2019, 21. mars). Elektiv mutisme. Hentet fra: <https://www.legeforeningen.no/foreningsledd/fagmed/norsk-barne--og-ungdomspsykiatrisk-forening/veiledere/veileder-i-bup/del-2-tilstandsbilder-kapitlene-er-oppsatt-etter-inndeling-i-icd-10/elektiv-mutisme/>
- Kunnskapsdepartementet. (2005, 17. juni). Lov om barnehager (barnehageloven). Hentet fra: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-06-17-64?q=barnehageloven>
- Kunnskapsdepartementet. (2017, 24. april). Forskrift om rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver. Hentet fra: <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2017-04-24-487?q=Forskrift%20om%20rammeplan%20for%20barnehagens>
- Kvarv, s. (2014). Vitenskapsteori (2.utgave). Oslo: Novus forlag
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2015). Det kvalitative forskningsintervju (3.utgave). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Lund, I. (2012). Det stille atferdsproblemet. Bergen: Fagbokforlaget.
- Lundahl, K. (2019, 26. juni). Slik oppdager du selektiv mutisme, og noen råd til hvordan du kan hjelpe. Hentet fra: <https://www.utdanningsnytt.no/angst-barnehage-helse/slik-oppdager-du-selektiv-mutisme-og-noen-rad-til-hvordan-du-kan-hjelpe/143029>
- Lundahl, K., Ørbeck, B., & Kristensen, H. (2012). Selektiv mutisme hos barn og unge – en veileder. Jaren: PP- tjenestens Materiellservice
- Meld. St. 6 (2019-2020). Tett på – tidlig innsats og inkluderende fellesskap i barnehage, skole og SFO. Kunnskapsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-6-20192020/id2677025/>
- Oerbeck B, Stein M. B., Pripp A. H., Kristensen H (2014, 30. September). Selective mutism: follow-up study 1 year after end of treatment. Hentet fra: <https://link.springer.com/article/10.1007/s00787-014-0620-1>

Oerbeck, B., Stein, M. B., Wentzel-Larsen, T., Langsrud, Ø., & Kristensen, H. (2014). A randomized controlled trial of a home and school-based intervention for selective mutism: Defocused communication and behavioral techniques. *Child and Adolescent Mental Health*, 19 (3). Hentet fra:

<https://acamh.onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/camh.12045>

Oerbeck, B. Manassis, K. Overgaard, R., K & Kristensen, H. (2019). Selektiv mutisme.

Hentet fra: <https://iacapap.org/content/uploads/F.5-MUTISM-NORWEGIAN-2019.pdf>

Omdal, H. (2016). Når barnet unngår å snakke: selektiv mutisme i barnehage og skole. Oslo: Universitetsforlaget.

Perednik, R. (2016). The selective mutism treatment guide: manuals for parents, teachers, and therapists still waters run deep. Jerusalem: Oaklands

Ringdal, K. (2018). Enhet og mangfold (4. utgave). Bergen: Fagbokforlaget.

Tetzchner, V., S og Martinsen, H. (2016). Alternativ og supplerende kommunikasjon (2. utgave). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS

Thagaard, T. (2018). Systematikk og innlevelse (5. utgave). Bergen: Fagbokforlaget.

Tjora, H., A. (2017). Kvalitative forskningsmetoder i praksis. (3. utgave). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS

Utdanningsdirektoratet. (2019, 5. Desember). Utdanningsspeilet 2019. Hentet fra:

<https://www.udir.no/tall-og-forskning/finn-forskning/tema/utdanningsspeilet-2019/spesialpedagogisk-hjelp-og-spesialundervisning/#>

World health organization. (2020, september). 6B06 Selective mutism. Hentet fra:

<https://icd.who.int/browse11/l-m/en#/http://id.who.int/icd/entity/167946871>

World health organization. (2020, septemper). 6B04 Social anxiety disorder. Hentet fra:

<https://icd.who.int/browse11/lm/en#/http%3a%2f%2fid.who.int%2fid%2fentity%2f2062286624>

Øverland, K & Bru, e. (2016). Angst. I E. Bru. E. C, Idsøe & K. Øverland (red.), *Psykisk helse i skolen*. Oslo: Universitetsforlaget.

Ørbeck, B. (2008, 1. september). Selektiv mutisme hos barn. Hentet fra:

<https://psykologtidsskriftet.no/fagartikkel/2008/09/selektiv-mutisme-hos-barn>

Åmot, I. (2019). Barns perspektiver, sakkyndighetsprosesser og systemarbeid i barnehagen. I M. Bjerklund, B. Groven og I. Åmot (Red.), *PPTs systemrettede arbeid i barnehagen*. Oslo: Universitetsforlaget

Vedlegg

Vedlegg 1: Informasjonsskriv

Vil du delta i forskningsprosjektet

Tilrettelegging for barn med selektiv mutisme i barnehagen

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å finne ut av hvordan tiltak som kan gjøres i barnehagen, for barn med selektiv mutisme. I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Jeg er en student i spesialpedagogikk ved UiT Norges arktiske universitet i Alta. Jeg skal skrive masteroppgave som omhandler å få en større forståelse av hva selektiv mutisme er, og hvordan tiltak man kan bruke i barnehagen. Jeg vil i den forbindelse samle inn erfaring fra PP-Tjenesten som har erfaring og kompetanse fra barn med selektiv mutisme.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

UiT Norges arktiske universitet i Alta er ansvarlig for prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Utvalget er trukket i forhold til kunnskap, kompetanse og erfaring med og rundt arbeidet med selektiv mutisme.

Hva innebærer det for deg å delta?

Hvis du velger å delta i prosjektet, innebærer det at du blir intervjuet. Det vil ta deg max 60 min. intervjuet inneholder spørsmål om erfaringer du har om selektiv mutisme. Det kan være spørsmål om brukt tiltak som er satt i barnehage. Dine svar fra intervjuet vil bli tatt opp med lydopptaker.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket. Datamaterialet vil bli anonymisert ved transkripsjon, og opptaket vil bli slettet. Opptak vil bli oppbevart nedlåst. Ingen uvedkomne vil få tilgang til opplysningene dine, og jeg vil ikke lagre ditt navn eller andre personopplysninger.

De som blir å ha tilgang til opplysningene om deg er meg og min veileder

Dersom du velger å delta i prosjektet blir du anonymisert, slik at du ikke kan gjenkjennes i masteroppgaven.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Opplysningene anonymiseres allerede ved transkripsjon og båndet slettes straks, og senest innen 01.01.2022.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- å få slettet personopplysninger om deg, og
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra UiT Alta har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- UiT Alta er behandlingsansvarlig institusjon, prosjektansvarlig Mirjam Harkestad Olsen, professor, epost: mirjam.h.olsen@uit.no, tlf. 78450465
- Gunnhild Eriksen, student, epost: ger013@uit.no, tlf 46 62 37 15
- Veileder er Monica Bjerklund, seniorforsker/dosent, Telemarkforskning, epost: Mob@usn.no, tlf. 48 05 47 01.
- Vårt personvernombud: Joakim Bakkevold, epost: personvernombud@uit.no, tlf. 776 46 322 og 976 915 78

Hvis du har spørsmål knyttet til NSD sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med:

- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS på epost (personverntjenester@nsd.no) eller på telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Prosjektansvarlig

Student

Monica Bjerklund

Gunnhild Eriksen

Vedlegg 2: Samtykkeerklæring

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet: tilrettelegging for barn med selektiv mutisme i barnehagen, og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

å delta i intervju

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

Dato:

Signatur:

Vedlegg 3: Intervjuguide

Intervjuguiden

Problemstilling:

Hvordan tilrettelegger barnehagen i undersøkelsen for barn med selektiv mutisme?

1. Hadde du noe kunnskap om selektiv mutisme før du startet arbeidet, eller oppdraget?
  - Eventuelt i hvilken sammenheng?
2. Fikk du noe veiledning/kurs før arbeidet med barnet? Hvem kan tilby barnehagen kurs og veiledning per i dag? Hva har du trengt veiledning om?
3. Har du arbeidet med mange barn med selektiv mutisme i barnehage?
4. Hvordan arbeider barnehagen med barn med selektiv mutisme?
5. Bruker dere teknologiske hjelpemidler?
  - Eventuelt hvilken? Hvilke programmer eller apper bruker dere?
6. Tilbyes det kursing eller veiledning om selektiv mutisme for de ansatte i barnehagen?
7. Hvordan tilrettelegger dere for at barna kan kommunisere med andre barn og voksne i barnehagen?
8. Setter dere inn assistent eller støttepedagog for barn med selektiv mutisme? Hvordan arbeider assistent eller støttepedagog?
9. Hvordan tilrettelegges det for barna i barnehagen? Hvordan arbeider dere med inkludering i barnegruppa?
10. Blir barnet tatt ut av avdelingen? I tilfelle hvorfor, hva gjøres i og utenfor barnegruppa og hvordan tenker du dette fungerer?
11. Hvordan gis barn med selektiv mutisme mulighet til å medvirke?
12. Hvordan sørger dere for barneperspektiv i arbeidet med barn med selektiv mutisme?
13. Hvordan tilrettelegges foreldresamarbeidet rundt barn med selektiv mutisme?

